Vaikai ir vaikų auginimas Babtų apylinkėse

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Vaiko priežiūra ir lavinimas, jo padėtis šeimoje ir visuomenėje, užsiėmimai ir veikla, vaikystės samprata yra temos, nuolat sulaukiančios istorikų, etnografų, etnologų, antropologų, sociologų, pedagogų dėmesio. Antropologų požiūriu, kūdikystė ir vaikystė yra vienas iš žmogaus gyvenimo etapų, apibūdinamas tam tikromis fizinėmis, socialinėmis, mentalinėmis ypatybėmis ir savitu santykiu su kitais žmonėmis, šeima ir bendruomene. Turėti vaikų – visų visuomenių socialinis tikslas ir fiziologinė neišvengiamybė. Turėti vaikų, juos užauginti ir išlavinti taip, kad jie būtų visapusiškai pasirengę atlikti jų laukiančias užduotis, visuomenės ir bendruomenės suvokia kaip perspektyvą savąją būtį – šį siekį pratęsti. Šeimos ir bendruomenės per vaikus reprodukuojasi tiek fiziniu, tiek ir kultūriniu socialiniu atžvilgiu.

Antropologai teigia, kad gimimas, kaip ir branda, reprodukcija ir mirtis, yra kertiniai žmogaus gyvenimo krizės etapai, kuriuos jis neišvengiamai pereina. Žmogaus ir vaiko augimas – tai socialinis procesas[1].

Gimimu prasidedanti kūdikystė ir vaikystė yra laikotarpis, kai jis, būdamas priklausomas nuo tėvų ir suaugusiųjų, yra socializuojamas į bendruomenę, jos tvarką ir kultūrą, socialinius vaidmenis ir padėtis. Tad elgesys su kūdikiu ir vaiku apima ne tik jo, kaip silpnesniojo, priežiūrą ir fizinių poreikių tenkinimą, bet ir būsimos socialinės elgsenos projektavimą, ir nėra griežtos ribos tarp viena ir kita. Atrodytų, vaiko ir kūdikio maitinimas ir migdymas, jo kūno dengimas ar higienos taisyklės ir jų laikymasis yra veiksmai svarbūs žmogaus fizinei būčiai. Tačiau tie veiksmai ugdo ir jo pasaulio supratimą, asmenybės bruožus, individualumą ir bendruomeniškumą, socialinius ir kultūrinius įpročius. Tautos ir bendruomenės turi tam tikrų idėjų apie vaikystę ir vaikų priežiūrą, lavinimą, socializaciją, santykius tarp tėvų ir vaikų. Nors joms būdinga bendra vidinė esmė, jos skiriasi pagal vaiko padėties įvertinimą suaugusiųjų atžvilgiu. Tos idėjos skiriasi ir skirtingais istoriniais laikotarpiais[2].

Šiandienos visuomenė, kurioje vaikas užima centrinę vietą, kur vaiko teisės ginamos įstatymų, o nemaža pramonės, vartojimo, kultūros dalis orientuota į vaiko ir vaikystės „aptarnavimą“ bei puoselėjimą, dažnai su nuostaba žvelgia į istorinių ir vadinamųjų, tradicinių visuomenių, atrodytų, vaiką nuvertinančią elgseną. Kita vertus, šiandien kai kurie tėvai siekia grįžti prie to „natūralaus“ santykio su vaikais, kuris, jų manymu, būdingas paprastosioms visuomenėms. Tad prasminga pažvelgti į vaiko ir vaikystės sampratas konkrečioje vietoje, konkrečioje bendruomenėje ir konkrečiu laiku.

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2017 04 13, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2017 05 01, pirmą kartą paskelbtas 2017 06 15 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje LLT:2017-4/66-304/EL.

[1] Mead M. *Coming of Age: A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilisation*, New York, 1928.

[2] Ariès Ph. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, New York, 1962.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Šio straipsnio tikslas – apibūdinti elgseną su vaikais, jų priežiūrą, auginimą, lavinimą ir užsiėmimus taip, kaip apie tai pasakojo Bãbtų apylinkių gyventojai. Tai etnografinis aprašymas. Jo pagrindas yra Babtų vidurinės mokyklos IX–XI klasių moksleivių jaunųjų kraštotyrininkų 1979–1980 m. surinkta medžiaga. Joje užrašyti Babtų apylinkių gyventojų pasakojimai ir atsiminimai apie vaikų auginimą XX a. pradžioje ir pirmojoje pusėje. Žmonių pasakojimai rinkti vadovaujantis Angelės Vyšniauskaitės etnografinių klausimų lapu „Nurodymai rinkti medžiagą apie vaikų auginimą“, paskelbtu *Kraštotyros* leidinyje[3].

Moksleiviai kraštotyrininkai aplankė maždaug 200 moterų. Visi jų užrašyti rankraščiai saugomi Babtų kraštotyros muziejuje. Tačiau dalis, kurią sudaro 27 pateikėjų pasakojimų aprašai, buvo atspausdinta ir sudarė vieną rinkinį, pavadintą *Atsiminimai apie vaikų auginimą* (Babtai, 1982). Juo remiantis parašytas šis straipsnis. Rinkinio pradžioje pabrėžiama, kad šio kraštotyros darbo siekis – pažvelgti į XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios gyvenseną. Teigiama, kad gyvenimui keičiantis daugelis dalykų nueina užmarštin, tad ypač svarbu užrašyti tuos praeitin nueinančius prisiminimus. Pastebima, kad XX a. aštuntajame dešimtmetyje – tuo metu, kai buvo renkama medžiaga – dėmesys vaikams ir jų auginimas buvo kitoks nei vyresniosios kartos laikais: medicinos darbuotojų priežiūra, lopšeliai ir darželiai, vaikų parengimas mokyklai, vaikams skirtos radijo laidos ir televizijos valandėlės buvo tapę savaime suprantamais dalykais. Tad Babtų vidurinės mokyklos jaunųjų kraštotyrininkų būrelio dalyviams, kurio pirmininkė buvo Indrė Rudmickaitė ir kuriam vadovavo mokytoja Marija Markauskienė, atrodė tikslinga užrašyti prisiminimus apie vaikų auginimą. Šio rinkinio pateikėjų pasakojimus surinko moksleiviai Gražina Ancinkevičiūtė, Audronė Beišytė, Regina Blažaitytė, Elytė Bobinaitė, Zita Gaižauskaitė, Sigita Jakaitė, Dalia Jusevičiūtė, Rolandas Juzikis, Vida Kaklauskaitė, Sandra Kandzežauskaitė, Aušra Kviklytė, Edvardas Leškevičius, Dalia Liugailaitė, Arūnas Lukminas, Rima Lukoševičiūtė, Rita Merkevičiūtė, Ilona Palavinskaitė, Dalia Palepšytė, Zita Rakauskaitė, Rima Ruzgaitė, Roma Stanevičiūtė, Natalija Tikačiova, Jolanta Virbickaitė.

Beveik visos pateikėjos, su kuriomis bendrauta, buvo moterys, tarp jų tik vienas vyras – pateikėjos sutuoktinis. Matyti, kad renkant medžiagą siekta pasikalbėti su vyresnio amžiaus moterimis, gimusiomis tarp 1893 ir 1913 m. Tik viena pateikėja buvo gimusi 1933 m. Reikšminga, kad pateikėjų gimimo datos leidžia nužymėti jų prisiminimų, kartu ir šio straipsnio chronologines ribas – XX a. pradžią ir pirmąją pusę. Dauguma pateikėjų buvo vietos gyventojos arba kilusios iš aplinkinių vietovių; kelios gimusios Šakių, Ukmergės, Utenõs apskrityse, Lãtvijoje (vaikystėje gyveno Kybártuose), Leningradè (dabartiniame Sankt Peterbùrge). Tuo metu jos gyveno Kaũno rajono Babtų miestelyje ir jo apylinkės Jugintų, Vilkėnų, Pagỹnės, Juodónių, Sitkū̃nų kaimuose, Panevėžiùko apylinkės Panevėžiuko, Vareikónių, Kaniū̃kų, Krivė́nų kaimuose, Ùžliedžių apylinkės Užliedžių kaime, Kauno mieste, Radvìliškio rajono Daugėláičių apylinkės Dvarininkų kaime. Didžioji dalis moterų buvo kilusios iš valstietiškų šeimų.

Lietuvos etnologijoje vaikų gimimo, jų auginimo temoms bene dau-

[3] Vyšniauskaitė A. Nurodymai rinkti medžiagą apie vaikų auginimą, *Kraštotyra*, Vilnius, 1970, p. 342–343.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

giausia dėmesio skyrė Angelė Vyšniauskaitė, aprašiusi vaiko gimimą ir kūdikio priežiūrą, vaiko amžiaus tarpsnius ir kalbą, vaikų auklėjimą, žaidimus ir žaislus. Ypač daug dėmesio ji skyrė materialioms vaikų auginimo priemonėms, jų tipologiniams ir regioniniams skirtumams[4].

Kiek vėliau vaiko gimimą ir vardo suteikimo apeigas tyrinėjo Rasa Paukštytė, įvertindama bendruomeninį kontekstą ir taikydama pereinamųjų ritualų teorinę traktuotę. Ji atskleidė gimtuvių ciklą, kuris tradicinėje kultūroje socialiniu ir kultūriniu požiūriu yra platesnis įvykis nei fizinis gimimas ir prasideda motinos nėštumo laikotarpiu, o baigiasi jos įvesdinimo su kūdikiu apeigomis[5].

Reikšmingi yra ir kai kurie lokaliniai tyrimai ar darbai. Tai tarpukariu rašytas Adomo Vitausko straipsnis, pagrįstas Pãdubysio valsčiaus medžiaga[6], ir Irenos Stonkuvienės straipsnis apie vaikų dorinį auklėjimą Grìškabūdžio valsčiuje, paremtas kokybiniu tyrimo metodu[7].

Konkrečiais pastebėjimais reikšmingas ir pedagogo Romano Vasiliausko darbas apie lietuvių liaudies pedagogiką, į etnografinę medžiagą žvelgiantis edukologijos mokslų požiūriu[8].

Šio straipsnio struktūrą sudaro pagrindinės teminės grupės – vaiko gimimas ir pirmosios valandos, kasdienė kūdikio priežiūra, įvairios vaikų auginimui skirtos priemonės, vaikų auklėjimas ir žaidimai bei žaislai – taip, kaip jos buvo apibūdintos renkant medžiagą. Jame atsižvelgiama ir į etnologų, ankstesnių tyrėjų akcentuotus aspektus – amžiaus tarpsnių ir lyties klausimus, vaikų santykį su suaugusiaisiais, bendruomeninį kontekstą, su vaikų auginimu susijusių objektų tipologines klasifikacijas, antropologinę vaiko ir vaikystės sampratą. Bet svarbiausia – jame siekiama išsamiai apibūdinti vaikų auginimą Babtų apylinkėse remiantis šiose apylinkėse gyvenančių žmonių pasakojimais.

Vaiko gimimas

Žmogaus gyvenimas prasideda jo gimimu. Tai fizinis įvykis. Tačiau šeimai ir bendruomenei tai fiziškumo ribas peržengiantis socialinis įvykis, liudijantis naujo nario gimimą, kuriantis naujus ryšius tarp į pasaulį ateinančio žmogaus, šeimos ir bendruomenės ir perkuriantis jau esamus.

Kūdikio gimimas: pirmosios valandos. XX a. pirmojoje pusėje Babtų apylinkėse kaimo moterys vaikus gimdydavo namuose, kaip, beje, ir visoje Lietuvoje[9], nes ligoninių tuo metu buvo nedaug (2, 3, 10, 21, 24). Dažniausiai gimdydavo padedant vyresnio amžiaus moterims pribuvėjoms – *bobutėms*, kurios priimdavo kūdikį ir jį sutvarkydavo. Turtingesni ūkininkai gimdymui atsiveždavo akušerę. Moterys prisimi-

[4] Vyšniauskaitė A. Lopšiai ir kitos vaikų auginimo priemonės, *Iš lietuvių kultūros istorijos*, Vilnius, 1959, t. 2, p. 300–309; Vyšniauskaitė A. Vaikų auginimas, *Lietuvių etnografijos bruožai*, sud. A. Vyšniauskaitė, Vilnius, 1964, p. 448–465.

[5] Paukštytė R. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje*, Vilnius, 1999.

[6] Vitauskas A. Vaikų auginimas Padubysio valsčiuje, *Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 13, p. 65–71; Nr. 14–16, p. 126–132.

[7] Stonkuvienė I. Dorinis vaikų auklėjimas šeimoje Griškabūdžio valsčiuje (XX a. pirma pusė), *Grišk abūdis* (spausdinama).

[8] Vasiliauskas R. *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas*, Vilnius, 2006.

[9] Paukštytė R. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje*, Vilnius, 1999, p. 49.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

nė, kad buvo pasitaikę ir atvejų, kai kūdikis gimdavo lauke – ten, kur tuo metu dirbo motina (21). Namuose *„į gryčią, kur turėjo būti gimdoma, atnešdavo šiaudų ir juos paklodavo ant grindų, turtingesni juos užtiesdavo drobinėmis paklodėmis, kurias paskui išmesdavo. Trobos langai būdavo uždangstomi, vaikai ir vyrai išprašomi į lauką. Pagimdžiusi motina būdavo paguldoma į lovą, kūdikis paguldomas šalia jos“* (21).

Gimusį kūdikį priėmusi *bobutė* iš karto jį atskirdavo nuo motinos. Lininiu ar vilnoniu siūlu jam užrišdavo virkštelę (*bambytę*) ir ją nupjaudavo (1, 10). Manyta, kad tik ką gimę kūdikiai turi rėkti. Jei nerėkdavo, jam truputį pliaukštelėdavo per užpakaliuką, kad pradėtų rėkti (23). Gimęs kūdikis iš karto buvo maudomas. Maudomas įvairiai – kruopščiai nuplaunamas drobiniu skudurėliu ir muilu arba tik apvalomas skudurėliu, pamirkytu ramunėlių nuovire (1, 3, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22). Maudomas jis buvo medinėje geldoje, joje patiesus vystyklą *palelę*, kad nespaustų grubus medis ir jo nelygumai. Į geldą buvo pilamas šiltas, kartais virintas, šulinio vanduo, dažnai įpilama dar ir žolelių, ramunėlių nuoviro ar įberiama druskos. Pranė Remeikienė iš Užliedžių kaimo prisiminė, kad vanduo įpilamas, peržegnojamas ir tik tada dedamas kūdikis (22). Prieš maudant būtinai patikrinama vandens temperatūra. Tikrinama buvo alkūne. Veronika Tiškauskienė iš Panevėžiuko kaimo teigė: *„Anksčiau termometrų nebuvo, tai vandens temperatūra buvo matuojama su alkūne. Įkišdavo alkūnę į vandenį, jei galima alkūnę laikyti, tai vanduo geras, o jei alkūnei karšta, tai ir kūdikiui bus karšta“* (13, žr. 9). Maudant kūdikis buvo dar ir matuojamas – sulenkdavo kojytę ir priešingą rankytę taip, kad jos susisiektų. Jeigu rankutė ir kojytė susiliesdavo, vadinasi, vaikas sveikas, normalus (12). Išmaudytas vaikas iš karto būdavo įsupamas į pašildytą lininį rankšluostį ar vystyklą ir suvystomas drobiniais (lininiais) namų audimo vystyklais, pasiūtais dažnai iš dėvėtų vyriškų marškinių arba paklodžių. Kūdikis buvo vystomas ištiesiant jo rankytes ir kojytes, kad tiesus ir sveikas užaugtų ir kojytės nebūtų kreivos (3, 7, 10, 15). Vystyta į tris keturis nevienodo dydžio vystyklus. Ypač tvirtai stengtasi suvystyti kūdikio galvą, kad jis jos negalėtų pajudinti ir, manyta, kad galva būtų mažesnė. Suvystytas vaikas, pradedant petukais ir baigiant kojytėmis, būtinai dar buvo įsukamas į juostą *valinį*, kurios viename gale buvo prisiūti raišteliai kojytėms surišti. Gimęs kūdikis buvo maitinamas krūtimi, tačiau kai kurios moterys teigė, kad iki paros jis buvo girdomas tik arbatėle (ramunėlių), nuo paros – krūtimi (22).

Pribuvėja – bobutė. Pribuvėja, vadinama *bobute*, – tai specialių žinių ir patirties turinti svetima senyvo amžiaus moteris. Jos svarbiausia pareiga buvo dalyvauti gimdyme, padėti gimdyvei ir priimti kūdikį, o jam gimus – sutvarkyti, nuprausti, suvystyti. *Bobutė* buvo atsakinga už tai, kad kūdikis gimtų ir motina pagimdytų sėkmingai. Jos užduotis tuo nesibaigdavo. Moterys iš Radviliškio rajono Dvarininkų kaimo prisiminė, kad gimus kūdikiui pribuvėja pas gimdyvę pabūdavo dar keletą dienų jai padėdama (24). Ji ne tik tvarkydavo ir prižiūrėdavo vaiką, bet ir virdavo valgį. Anot A. Vitausko, Padubysio valsčiuje buvo sakoma, kad *bobutės* pareigos prasideda tada, kai ji pakviečiama pas gimdyvę ir baigiasi, kai ši atsikelia po gimdymo (*palago*)[10].

Bobutės buvimo pas gimdyvę ir kūdikį laikotarpiu buvęs toks paprotys:

[10] Vitauskas A. Vaikų auginimas Padubysio valsčiuje, *Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 13, p. 69.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

jei į trobą užeidavo vyras su kepure ant galvos, *bobutė* pagriebdavo jo kepurę ir neatiduodavo, kol vyras jos neišpirkdavo (7). Išpirkti buvo galima pinigu, saldainių sauja, skarele ar kitu menkniekiu. Paminėtas ir kiek kitoks šio papročio variantas – jei ateidavo moteris ir jei buvo gimusi mergaitė, *bobutė* jai nurišdavo skarelę, jei buvo gimęs berniukas ir ateidavo vyras, tai jam nuimdavo kepurę (1). Paprotys, matyt, kalba apie tai, kad tik ką gimęs kūdikis tarsi priklauso priėmusiai *bobutei* ir bendruomenei reikia jį iš jos išsipirkti.

Įprasta, kad *bobutė* gimdyvės namuose pabūdavo iki kūdikio krikštynų, ypač tais atvejais, kai krikštas vykdavo kelios dienos po gimimo. Ji paruošdavo kūdikį krikštui, kartu su krikštatėviais veždavo jį į bažnyčią, bažnyčioje atiduodavo kūdikį į krikštatėvių rankas, prižiūrėdavo per krikštynas iki išsiskirstant svečiams (15).

Šeima. Gimdymas buvo uždaras veiksmas ir įvykis. Pateikėjos moterys neminėjo, kad jame būtų dalyvavę tėvas ar kiti šeimos nariai. Tačiau A. Vitausko teigimu, tam tikrais atvejais (kai reikėjo pagalbos) gimdyme galėjo dalyvauti gimdyvės vyras. Gimusį kūdikį pirmiausia pasveikindavo motina pabučiuodama ir palaimindama, vėliau tėvas ir tik po to vaikai – broliai ir seserys. Panašiai prisiminė ir moterys iš Radviliškio rajono Dvarininkų kaimo – gimus kūdikiui visi šeimos nariai ateidavo jo pasveikinti bučiuodami į veidelį (24). Babtų apylinkių moterų tvirtinimu, vaikas buvo laukiamas šeimoje. Jo atėjimui rengėsi ir motina, ir tėvas. Elena Minetienė iš Babtų miestelio teigė, kad motina iš anksto pasiruošdavo visa tai, kas reikalinga kūdikiui – vystyklus, drabužėlius, tėvas kūdikiui pagamindavo lopšį (2).

Gimdyvės lankymo paprotys. Gimus kūdikiui pirmosios gimdyvės lankytojos buvo kaimynės. Jos ateidavo po gimimo kitą dieną ir po to visą savaitę lankydavo, kol moteris atsistodavo ant kojų (4). Dažnai ateidavo ne po vieną, bet kelios kaimynės kartu, norėdamos sužinoti, kas gimė (1). Kiekviena lankytoja atnešdavo dovanų, ką turėjo, ką galėjo padovanoti. Gimdyvei nešdavo daugiausia valgių – paukštienos, dešros, namuose keptą pyragą, sausainių, sviesto, sūrį, obuolių, kompoto ar net gėlių, o vaikui – marškinėlius, kepurėlę (*kapturėlę*), išeiginių drabužėlių, pagalvėlę, vystyklų, šilkinę juostą, medžiagos (1, 2, 4, 7, 12, 13, 20). Jei kuri neatnešdavusi, sakydavę, kad ta kūdikio nemylinti ir nenorinti, kad jis būtų geras ir sveikas. Susirinkusios kaimo moterys bendraudavo su gimdyve, klausinėdavo jos apie sveikatą, duodavo daugybę įvairiausių patarimų. Būdinga tai, kad gimdyvę lankyti eidavusios tik moterys, vyrai eidavę tik į krikštynas (4), taip tarsi patvirtindami, kad fizinis vaiko gimimas ir gimdymas yra moterų bendrijos reikalas.

Vardo suteikimas: krikštynos

Vardas išreiškia žmogaus individualumą ir asmenybę, yra jo tapatybės ženklas, liudijantis jo socialinę vietą ir padėtį. Vardo suteikimas – tai socialinis žmogaus gimimas. Lietuvoje tikėta, kad iki krikšto vaikas yra beasmenė būtybė[11].

Todėl suprantamas moterų tvirtinimas, kad gimus vaikui vienas sunkiausių ir svarbiausių tėvų sprendžiamų klausimų buvo parinkti vardą. Jų duomenimis, vaikui vardą dažniausiai

[11] Paukštytė R. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje*, Vilnius, 1999, p. 75.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

rinkdavę tėvai, kartais krikštatėviai (*kūmai*), o retais atvejais ir kunigas (4, 7). Vardą išrinkdavo tokį, koks patikdavo (7, 19). Tikinčios šeimos duodavę šventųjų vardus. Vyravo kelios vardų parinkimo tradicijos. Viena jų – duoti tokį vardą, kokį vaikai gimdami patys atsinešdavo (3, 5, 10, 21, 22). Tai reiškia, kad vaikui duodavo vardą to šventojo, kurio vardo dieną (pagal katalikišką kalendorių) jis gimė. Moterų teigimu, ypač buvo paplitę šventųjų vardai (3, 4, 6, 8, 16, 17, 23). Paprastai vardus rinkdavo iš maldaknygės, *„šventų knygų“*, galėjo patarti ir kunigas (10, 11). Tarpukariu, Smetonos laikais, populiarūs tapo tautiški, arba, kaip moterys sakė, *pagoniški* vardai – Vytautas, Gediminas. Prie jų būtinai turėjo būti pridedamas ir antrasis krikščioniškas vardas, pavyzdžiui, prie Gedimino Antanas ar koks kitas (8). Antroji vardų parinkimo tradicija – kūdikį pavadinti motinos ar tėvo vardu (5). Buvo paprotys pirmam vaikui – sūnui – duoti tėvo vardą (1, 14, 16). Todėl senesnių laikų šeimose dažnai pasitaiko Jonas, Jono sūnus. Pagal šią tradiciją buvo duodami ne tik pačių artimiausių pagal tiesioginę giminystės liniją – tėvų, bet ir tolimesnių, pavyzdžiui, senelių vardai. Jei šeimoje buvo daugiau vaikų, tai vienam duodavo tėvo, kitiems – senelių vardus, sakoma, jų garbei. Remiantis kalbintų moterų duomenimis, Babtų apylinkėje buvo paplitę tokie krikščioniški vardai: Antanas, Jonas, Petras, Agota, Barbora, Kotryna (Katrė), Tamošius (Tomas), Kazimieras (Kazys), Jurgis, Rozalija, Motiejus, Mataušas, Anelė, Povilas, Pranas, Edvardas, Simas, Vincas, Teodoras, Izidorius, Baltramiejus, Benediktas, Agnieška, Magdalena, Apolonija, Genutė, Petronėlė, Uršulė – ir tautiški: Vytautas, Algirdas, Gediminas.

Vardas suteikiamas bažnyčioje krikšto metu. XX a. pirmojoje pusėje Lietuvoje civilinių vardynų nebuvo, tad tais laikais krikštijami buvo visi pagal konfesiją. Krikšto metu vaikui ne tik suteikiamas vardas, bet ir įtvirtinama jo konfesinė tapatybė. Kai kurios moterys net teigė, kad tėvai vaiką krikštijo norėdami, kad jis taptų tikru kataliku (8). Dažnai buvo krikštijama tuoj pat, kelios dienos po vaiko gimimo (21), tačiau pasitaikydavo atvejų, kai ir po mėnesio (24). Kunigas išduodavo vaiko tapatybę patvirtinantį dokumentą – *metrikus* (5). Krikštas buvo to meto bendruomeninė norma – jei tėvai vaiko nepakrikštydavę, aplinkiniai į jį kitaip žiūrėdavę, kiti tėvai neleisdavę savo vaikams su juo draugauti (13).

Krikštynos šeimoje buvo didelė šventė. Moterų teigimu, jei gimdavo sūnus – tėvui dviguba šventė, jis net savo vardą duodavo (14). Krikštui buvo parenkami *kūmai* – krikšto tėvai. Į kūmus kviesdavo gerus kaimynus ar kitus gerus, rimtus žmones, nes tikėta, kad jei kūmai rimti, tai ir vaikas užaugs rimtas (13). Kūmai kartu su *bobute* veždavo kūdikį į bažnyčią, tėvai į bažnyčią nevažiuodavo. Žiemos metu vežamą krikštyti vaiką įdėdavo į pagalvę. Bažnyčioje vaiką krikštijo tos parapijos klebonas. Religinių apeigų metu berniuką ant rankų laikė krikšto tėvas, mergaitę – krikštamotė (8). Vaikas laikomas taip, kad galvutė būtų ant dešinės rankos. Krikšto metu klebonas sukalba poterius, palaimina kūdikį, palinki tapti tikru krikščionimi. Po to ant vaiko uždedama speciali skraistė – krikšto marškinėliai – ir klebonas pašventina švęstu vandeniu kūdikio krūtinėlę bei galvutę. Tuo metu krikštatėviai laiko degančią žvakę, kuri turi atbaidyti piktąsias dvasias. Šią žvakę reikia išsaugoti iki vaiko Pirmosios komunijos (8). Laikydami rankose žvakę, krikštatėviai pasakydavo išrinktą kūdikiui vardą, tas vardas buvo įrašomas į knygą (17).

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Po krikšto parvažiavę namo stengdavosi kuo greičiau atvynioti vaikui kojytes, sakydami, kad greičiau išmoks vaikščioti (24). Kartais krikšto marškinėlius palikdavo kitam vaikui, stengdavosi, kad visi kūdikiai šeimoje būtų krikštijami tais pačiais marškinėliais. Sakoma, kad tada jie gerai sugyvena (24). Po krikšto parvažiavus į namus, jau laukė susirinkęs didelis pulkas svečių ir ta proga visi linksmindavosi – būdavo *balius*. Susirinkdavo apie penkiolika žmonių – svečių gausį lėmė žmonių turtingumas. Vaišindavosi visą dieną. Jeigu krikštydavo ryte, vaišės tęsdavosi iki vakaro, jei po pietų – iki ryto. Per krikštynas *kūmai* būtinai turėjo sėdėti gale stalo susiglaudę, kitaip vaiko dantys bus reti. Visiems susėdus už stalo, *bobutė* apeidavo aplink stalą ir *skuto barzdas* – kiekvienam aplink smakrą darė su pirštais judesius, panašius į barzdos skutimą. Kiekvienas turėdavo jai duoti pinigų. Tai buvo *bobutės* mokestis, kitokio užmokesčio ji negaudavo (15). Po krikštynų *bobutė* palikdavo gimdyvės namus.

Krikštynų vaišės – tai kūdikio įtvirtinimas bendruomenėje[12]. Jomis baigiasi vaiko gimimas.

Kasdienė kūdikio priežiūra ir priemonės

Vaikas yra nesavarankiškas ir priklausomas nuo motinos, tėvų ir suaugusiųjų. Skirtingais augimo tarpsniais vaiko priklausomybė yra skirtinga. Tik ką gimusiu kūdikiu reikia visapusiškai rūpintis – jį maitinti, dengti jo kūną, migdyti, su juo bendrauti, jį saugoti. Tai kasdienė priežiūra, turinti tam tikrą eigą ir besikeičianti vaikui augant. Žinios, kaip prižiūrėti ir auginti vaikus, šeimoje ir bendruomenėje buvo tradiciškai perduodamos iš kartos į kartą moterims dalijantis tarpusavyje. Kita vertus, priežiūrai reikėjo ir tam skirtų priemonių, pritaikytų pagal amžių, fizinius gebėjimus ir skatinančių tuos gebėjimus plėtoti. Vaiko priežiūra ir priemonės skyrėsi kiekvienoje šeimoje, pagal jų tradicijas ar tvarkingumą, finansines galimybes ir net įsitikinimus; būta ir regioninių savitumų.

Maitinimas. Visos kalbintos moterys teigė, kad kūdikius nuo gimimo motinos maitino krūtimi. Turtingieji – *ponai* – savo vaikams samdydavo žindyves (21). Tačiau, anot moterų, kūdikių maitinimo tvarka buvusi įvairi. Vienos tvirtino, kad maitinama neatsižvelgiant į laiką ir valandas. Jei kūdikis pabusdavo ir imdavo sukinėti galvutę, motina suprasdavo, kad jis jau alkanas. Kitos – priešingai, teigė, kad maitinimo tvarka buvo nusistovėjusi – pradedant antra diena vaikas buvo maitinamas krūtimi penkis kartus per dieną. Motinos pienu kūdikis buvo maitinamas ilgai arba tol, kol jai užtekdavo pieno. Dažniausiai krūtimi maitinta iki vienerių metų, nors kartais iki pusantrų ar net dvejų metų ir ilgiau. Nuo žindymo vaikas buvo atpratinamas palaipsniui – vis rečiau jam duodant mamos pieno, o vietoj jo – kitokio įvairaus maisto. Atpratinant maitinti krūtimi naudoti ir žindukai, pagaminti iš duonos, suvilgytos piene, ir cukraus (8).

Jei motina pieno neturėdavo ar jo neužtekdavo, kūdikį maitindavo virintu karvės pienu, kurį vos gimusiam kūdikiui skiesdavo virintu vandeniu. Sakydavo, kad neskiestas karvės pienas kūdikiui yra per riebus. Vėliau jam duodavo ryžių kruopų nuoviro, o nuo trijų mėnesių – įvairias, dažniausiai manų košes (8, 15). Pusės metų net ir krūtimi

[12] Paukštytė R. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje*, Vilnius, 1999, p. 112.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

maitinamam kūdikiui retkarčiais būdavo papildomai duodama įvairių košių, trintų morkų tyrės. Vienerių metų vaikas valgydavo viską, ką ir kiti, tik jam būdavo parenkamas truputį minkštesnis maistas (8). Vienerių metų vaikas jau ir pats valgydavo mediniu šaukštu, to išmokdavęs bežaisdamas. Kartais dar būdavo maitinamas iš karvės rago, panašiai kaip iš buteliuko (24).

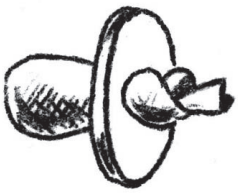

Skudurinis žindukas

Priemonės kūdikiui maitinti ir jam nuraminti – žindukai. Kūdikiui maitinti buvo naudojami guminiai žindukai, užmaunami ant buteliukų – *bonkučių*. Guminiai žindukai buvo panašios formos, kaip naudoti sovietmečiu, tik plonesni ir peršviečiami. Buvo ir kita kūdikiams maitinti priemonė, namuose padaryta iš karvės rago (4). Ragas išskaptuojamas, o jo galiukas, kurį duodavo čiulpti, apvyniojamas avikailiu (24).

Vaikui nuraminti, kad neverktų, buvo daromi drobiniai, *skuduriniai* žindukai. Jie vadinti *čiulkinukais*, *čiulkiniais, tučkomis,* o daryti iš plonos drobės, rečiau – iš marlės. Į drobinį skudurėlį sudedamas pakramtytos (kartais piene suvilgytos) duonos, pyrago ar riestainio minkštimas, pasaldinama cukrumi ir mazgiukas užrišamas siūlu. Į tokį žinduką kartais dėdavo net manų košė. Kad vaikas tokio žinduko neprarytų, galėjo būti uždedama medinė *ripkė*, kurios priešingoje pusėje užrišamas mazgelis. Prieš dedant kūdikiui į burną, toks žindukas truputį suvilgomas. Vaikas jį čiulpia, kol pasibaigia duona, tada pakeičiama nauju. Toks žindukas galėjo būti pakabinamas ant siūlo, kad kūdikis panorėjęs jį pasiimtų.

Drobiniai žindukai naudoti, iki vaikui sueina pusė, pusantrų ar dveji metai. Jie buvo paplitę apie 1920 metus ir net iki XX a. penktojo dešimtmečio. Daugelio moterų teigimu, jie nustoti naudoti, kai parduotuvėse atsirado pirkti guminių žindukų (12, 14). Pasitaikydavo atvejų, kai abiejų tipų žindukai naudoti vienu metu – maitindavo su guminiais, o kūdikį nuramindavo drobiniais (13, 15).

Kūno dengimas ir vystymas. Nuo gimimo kūdikio kūnas dengiamas jį vystant. Visos moterys pasakojo apie vystymą vystyklais ir juosta – *valiniu*. Vystoma buvo ištiesiant rankytes ir kojytes ir stangriai, tvirtai susukant, kad jis negalėtų jų pajudinti. Vystoma į du, tris ar net keturis didelius švarius vystyklus ir vieną mažą. Mažasis dedamas virš pirmo didesnio vystyklo. Mažąjį keisdavo, kai tik vaikas prisišlapindavo ar priteršdavo. Pats didžiausias būdavo paskutinis, šilčiausias vystyklas. Į vystyklus suvystytas vaikas būtinai dar buvo apvyniojamas juosta, pradedant nuo kakliuko ar krūtinės (juostą sukryžiuojant tris kartus) ir baigiant kojomis. Juostos gale būdavo prisiūti raišteliai, kuriais surišdavo suvystyto kūdikio kojas, kad jų neiškištų ir neišsivystytų.

Vystymas vystyklais ir juosta skirtas kūdikiui tvirtai suvynioti. Taip suvystytas jis negalėjo pakrutinti ar ištraukti rankyčių, būdavo taip suveržtas, kad net galėdavo stovėti. Kietai buvo vystoma iki trijų savaičių ar net iki pusės metų, o atlaisvinama palaipsniui (3). Ištiesintas bei priglaustas rankas taip privystydavo, kad prie kaklo būtų laisviau, ir vaikas jas galėtų ištraukti. Arba pusės metų vaiką suvyniodavo juosta, palikdami laisvas rankytes. Nuo pusės metų vaikas jau galėjo būti rengiamas siūtais drabužėliais. Kietą kūdikio vystymo būdą žmonės aiškino: kietai vystant vaiko kojytės nebus kreivos, vaikas augs tiesus ir sveikas (3). Taip

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

vystant ištiesinamos ne tik kojytės, bet ir rankytės, sutvirtinamas visas kūnelis. Akivaizdu, vystymo būdas išreiškia ir žmogaus fizinės, emocinės, socialinės raidos sampratą, ir yra tam tikra socializacijos forma.

Vystyklai. Vystyklai vadinti *palomis*, mažiausias, dažniausiai keičiamas vadintas *pabalotu*. Vystyklus siuvo iš naminės drobės, rečiau iš perkelio (kartūno), flanelės ar *dačkės*. Jie buvo kvadratiniai arba beveik kvadratiniai, maždaug vieno metro ilgio ir pločio, kaip kai kurios moterys sakė, skarelės dydžio. Jiems siūti naudotos naminės, senos, dėvėtos lininės paklodės ir užvalkalai, seni drabužiai, ypač vyriškų marškinių – rankovių, nugaros – ar apatinių kelnių dalys. Kartais vystyklai buvo padaromi tiesiog suplėšant drobinius baltinius. Medžiagos ir drobės jiems ne tik nepirko, bet ir neaudė. Dėvėti drabužiai ar vyriški apatiniai baltiniai, patalynė naudoti ne dėl taupumo, bet todėl, kad jų medžiaga nutrinta, nugludinta, nešiurkšti, minkšta ir tinkama kūdikiui vystyti. Drobiniai vystyklai buvo balti – ir mergaitėms, ir berniukams. Tačiau buvo atvejų, kai siūti skirtingų spalvų vystyklai: mergaitėms – rausvos, o berniukams – mėlynos spalvos. Greičiausiai jie naudoti išeiginėmis progomis. Vystyklai skalbti medinėse geldose, jų balinimui naudota *lazurka* – mėlyni milteliai (12).

Juosta. Ji vadinta *juosta*, *valiniu, valioniu*. Tai 1,5–2,5, kartais net 3 m ilgio ir nevienodo pločio, palaipsniui siaurėjanti juosta (platesnis galas apie 10–20, siauresnis – apie 5 cm pločio). Prie siaurojo galo būdavo prisiuvami du raišteliai ar plonos drobės virvelės, *stučkos*, kūdikio kojoms surišti. Juostos buvo namų darbo ir pirktinės. Pirktinės buvo trumpesnės (1,5 m ilgio), visokių spalvų ir raštų. Plačiausiai paplitusios buvo namų darbo juostos. Jas siūdavo namuose rankomis iš drobės ar kitokios stipresnės medžiagos – kokią tuo metu turėjo: flanelės, perkelio. Perkelines juostas naudojo rečiau, nes manyta, jog perkelis kūdikiui nesveika. Viena moteris minėjo vasarines juostas, siuvamas iš lino, žiemines – iš vilnos. Paprastai juostos buvo siuvamos dvigubos, su pamušalu. Viena pusė – nematoma – paprastesnė, kita puošnesnė. Viena pusė galėjo būti iš drobės, o kita – iš spalvotos flanelės. Puošnioji pusė galėjo būti įvairiausių spalvų, siuvama iš gėlėtos medžiagos, įvairiai išpuošiama, pagražinama, siuvinėjama. Juostos galėjo skirtis ir pagal kūdikio lytį: mergaitei suvynioti naudota rausva, berniukui – mėlyna juosta.

Maudymas ir higiena. Nuo pirmųjų dienų net iki pusmečio kūdikis buvo maudomas du kartus per dieną. Pirmą kartą jaunajai motinai mažylį maudant padėdavo *bobutė*, anyta arba jos motina, ją pamokydamos (16). Kūdikiai buvo maudomi medinėse geldose vaikams prausti, kurias turėjo kiekviena šeima. Jos buvo išskobtos iš liepos medžio. Sakoma, medinės geldos kraštai ir dugnas yra šilti.

Kūdikiui maudyti naudotas tik šulinio vanduo. Kartais į vandenį įberdavo druskos ar įpildavo ramunėlių nuoviro. Maudant kūdikiui po galva padėdavo švarų drobinį skudurėlį, kad į ausis nepribėgtų vandens. Baigiant maudyti, kūdikio galvutę nuskalaudavo ramunėlių nuoviru. Šluostydavo naminiu drobiniu rankšluosčiu, prieš tai jį pašildę prieš krosnį, ir suvystydavo į pašildytus švarius vystyklus (16). Kad susiliečiančios kūnelio vietos nešustų, jas apibarstydavo bulvių krakmolu.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Migdymas

Kūdikiai ir vaikai buvo migdomi atskirai nuo tėvų. Migdydavo tam skirtuose lopšiuose, rečiau lovelėse. Lopšiai ir lovelės buvo supami, juose kūdikiai miegojo, žaidė. Migdydamos ir supdamos kūdikius motinos meiliai juos kalbindavo, dainuodavo lopšines. Lopšinės buvo trumpos, švelnios, jomis siekta išreikšti meilę vaikui, žodžiai dažnai pačių motinų sukurti. Verkiančiam vaikui nuraminti naudojo drobinius ar guminius žindukus.

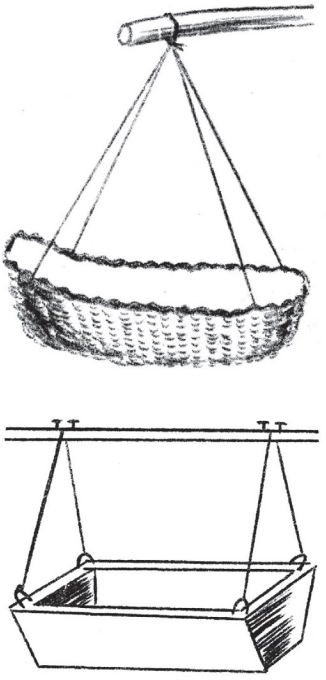

Pakabinti ant lingės ir ant kartelės lopšiai

Lopšiai. Juos įsitaisydavo kiekviena šeima pagal savo galimybes. Babtų apylinkėse plačiausiai buvo paplitę pakabinami lopšiai. Daug retesni ant grindų pastatomi, į šonus linguojami lopšiai, atsiradę po Pirmojo pasaulinio karo. Jų būta nupjautos elipsės formos – galvūgalyje keturkampiai, o gale kojų – apvalūs. Manyta, kad pastatomi lopšiai patogesni, nes vaikas juose saugesnis.

Pakabinami lopšiai buvo dviejų tipų: pintiniai ir lentiniai. Kai kurių moterų teigimu, dažniausiai naudoti pintiniai lopšiai, nes jie geriau praleidžia orą. Tačiau apžvelgus visus moterų pasakojimus matyti, kad pintiniai ir lentiniai lopšiai Babtų apylinkėse buvo vienodai paplitę. Pirmojo tipo pintiniai lopšiai daryti iš karklo (*žilvyčio*), lazdyno vytelių, skaldyto lazdyno balanėlių. Jie buvo lengvi, dailūs, papuoštais kraštais. Kartais teigta, kad buvo pakabinama ir tiesiog pinta *kašė* – paprastas krepšys. Dažniausiai pakabinami pintiniai lopšiai buvo pailgos (elipsės) formos arba netaisyklingos elipsės formos su aukštesniu galvūgaliu. Lopšių dydis skirtas vienerių metų vaikui – maždaug 1–1,5 m ilgio, 0,5 m pločio, 0,3–0,5 m gylio. Lopšių kampuose buvo įtaisomi kabliai ar sagtys, prie kurių pritvirtinamos virvės ir diržai lopšiui pakabinti. Antrojo tipo lentiniai lopšiai buvo sukalami iš lengvesnių, gerai išdžiūvusių skirpsto lentelių. Galėjo būti naudojamos ir seno *kuparo* ar skrynios lentos. Lopšiai buvo meniškai išpjaustomi. Lentiniai lopšiai buvo pailgos formos, galvūgalyje platesni, kojūgalyje siauresni. Moterų teigimu, lopšiams naudotos ir medinės skobtinės geldos. Lentiniam lopšiui ar geldai pakabinti šonuose išgręžiamos skylės, per kurias perveriamos keturios virvutės ir lopšys pakabinamas ant karties.

Pakabinamas lopšys dažniausia supamas aukštyn ir žemyn (rečiau į šonus), nes taip siūbuodavo lingė. *Lingė* – tai speciali gerai linguojanti maždaug 5 m ilgio kartis, daroma iš skirpsto, beržo, eglės medžio. Ji tvirtai pritaisoma palubėje prie sijos, kad nenukristų. Ant jos per vidurį kabinamas prie keturių virvių ar diržų pritvirtintas lopšys. Kartais prie lopšio per vidurį pritaisoma dar viena virvelė su kilpa, į kurią moteris sėdėdama įkišdavo koją ir supdavo lopšį. Ši virvelė buvo vadinama *lingine*. Ja supant moters rankos būdavo laisvos, tad galėjo dirbti kitą darbą – verpti, siūti.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

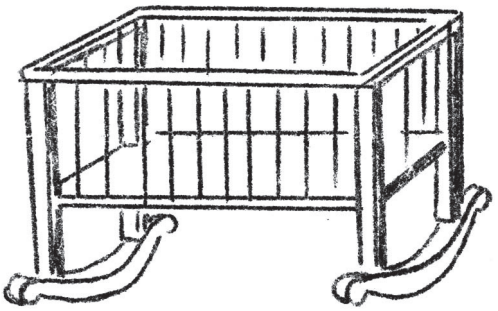

Linguojama lovelė

Lopšiai buvo kabinami tokiame aukštyje, kad būtų patogu prieiti prie vaiko. Prieš guldant vaiką, į lopšio dugną dėdavo šiaudų ar šieno, ant jų tiesdavo mažą paklodėlę ar kelis vystyklus dėl šilumos, galvūgalyje – pagalvėlę. Paaugusiam vaikui vietoj šiaudų dėdavo *seniką* – šiaudų ar šieno prikimštą maišą. Paprastai lopšyje vaikas miegodavo iki vienerių metų, nors pasitaikė atvejų, kad tik trejų metų buvo perkeliamas į lovą. Tame pačiame lopšyje dažnai augdavo visi vienos šeimos vaikai: paaugusį guldydavo į lovą, o jo vietą užimdavo jaunesnis. Intensyviai naudojami lopšiai taip susidėvėdavo, kad jų dugnai prakiurdavo.

Lovelės. Babtų apylinkėse, moterų teigimu, vaikų lovelės atsirado prieš Antrąjį pasaulinį karą ir po jo. Tačiau datas jos minėjo gana skirtingas – 1914 m., 1925–1930, 1930–1933, 1937, prieš pat karą ar tik po jo (3). Akivaizdu, kad tai susiję su skirtingomis patirtimis. Skirtingai jos kalbėjo ir apie lovelių naudojimą. Vienos teigė, kad atsiradusios lovelės pakeitė lopšius, kitos – kad jose guldydavo tik paaugusius, 4–5 metų vaikus, o dar kitos tvirtino, kad loveles turėjo tik pasiturinčiai gyvenančios šeimos.

Lovelės, kaip ir lopšiai, buvo linguojamos. Jos buvo didesnės nei lopšiai, jų ilgis maždaug 1,5 m, plotis – 0,6–0,9 m, gylis – apie 0,7 m. Lovelės, kaip ir lopšiai, buvo namų darbo, ąžuolinės, su medinėmis grotelėmis šonuose ar išdažytos ornamentais, ant keturių kojų, sujungtų dviem lenktomis medinėmis pavažėlėmis, skirtomis linguoti. Kad vaikas neiškristų, ant pavažėlių kartais būdavo įtaisomi bumbulai, kurie supant atsiremdavo į grindis. Prieš guldant vaiką į lovelę, kaip ir į lopšį, dėdavo šiaudų prikimštą čiužinį ir pagalvėlę.

Motinos darbai ir vaiko priežiūra

Motinoms dirbant įvairius darbus kūdikius padėdavo prižiūrėti vyresni vaikai – broliai ir sesės. Kartais motina palikdavo, pavyzdžiui, vienerių metų berniuką prižiūrėti ketverių metų mergaitei. Tačiau daug dažniau motinos vaikus pasiimdavo kartu, ypač vasarą eidamos į laukus. Tai buvo ne tik įprotis, bet ir būtinybė: per šienapjūtę, daržų ravėjimą ir rugiapjūtę visai dienai išeinant į laukus, vaiko nebūdavo kur palikti. Vesdavosi ir vyresnius vaikus.

Kūdikius į laukus motinos atsinešdavo glėbyje arba atsiveždavo vežimėliuose, *ratukuose*, kartu pasiimdamos ir būtiniausių dalykų – maisto, vystyklų, patiesalų. Viena moteris teigė, kad vaikai buvo atsinešami su lopšiu ir pakabinami medyje, bet kitos tvirtino, kad lopšių į lauką nenešdavo. Atsineštas kūdikis būdavo paguldomas netoli tėvų darbo vietos. Galva turėjo būti aukščiau kūnelio ir pavėsyje. Tokia vieta vadinosi *panavalys* – po medžiu, prie krūmelių, šieno kupetos ar rugių pėdo, žiūrint kokį darbą dirbdavo. Per rugiapjūtę guldė po *mendeliu* (guba). Kai tėvai, rišdami pėdus ar grėbdami šieną, nueidavo toliau, vaiką irgi nusinešdavo kartu.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Guldydavo ar sodindavo ne tiesiai ant žemės, bet ant žolės ar šiaudų kupetos, patiesdami skepetą, paklodę, ar suglausdavo rugių pėdus taip, kad būtų patogu į jų vidurį įsodinti vaiką. Ravėdami daržus vaiką palikdavo ant ežios, ant žemės patiesę ką nors minkšta. Paguldę kūdikį, po galva padėdavo mažą pagalvėlę ir kuo nors užklodavo, pavyzdžiui, lengva skarele, kad būtų apsaugotas nuo musių. Į burną įdėdavo *skudurinį* žinduką ir dažniausiai užmigdydavo. Po kurio laiko motina, atėjusi pažiūrėti, pervystydavo, pamaitindavo. Jei būdavo šilta, kūdikį kartais išvystydavo, leisdami pasišildyti saulėje. Kol tėvai dirbdavo, vaikas lauke žaisdavo, miegodavo.

Liaudiški tikėjimai ir prietarai. Kūdikio apsauga

Liaudiški tikėjimai ir prietarai dažniausiai siejami su mažų vaikų apsauga, nes manyta, kad kūdikiai ir maži vaikai yra pažeidžiami. Juos galinčios nužiūrėti *blogos akys*, blogi žmonės, dėl to galį susirgti. Kai kurios motinos gimusio vaiko kokias dvi tris savaites niekam nerodydavo (4). Ne viena moteris pasakojo, kaip, žmogui aplankius naujagimį, jis pradėdavęs verkti, nemiegoti per naktis (3, 22). Tokiu atveju buvo sakoma: nužiūrėjo pikta akis arba tai *atžindo* darbas. Norint nuraminti kūdikį, būdavo rūkoma šventomis žolelėmis, surinktomis pievoje ir pašventintomis bažnyčioje per tam tikras šventes, prie bambutės dedamas gumulėlis vilnų, suvilgytų motinos pienu, užperkamos mišios, nors sakoma, vargu ar tai padėdavo (22). Kai kurių moterų nuomone, geriausias būdas apsisaugoti nuo blogos akies – kūdikiui ant rankų arba kojos (ar ant liemens) užrišti raudoną siūlą (11).

Ypač plačiai buvo paplitęs tikėjimas *atžindais*. Jis susijęs su netinkamu kūdikio maitinimu. Atžindai, moterų nuomone, – tai žmonės, kuriuos kūdikystėje ilgai maitino krūtimi, o nutraukus po kurio laiko (jei vaikas verkdavo) vėl pradėjo žindyti (1, 3, 5, 10, 11, 19, 24). Tikėta, kad užaugę tokie vaikai turi blogą ranką ir žvilgsnį, jų akys negeros. Jie neša nelaimes, galį nužiūrėti gyvulius ir mažus vaikus. Viskas, į ką jie pasižiūri, nyksta – jiems užtenka vien tik pažvelgti, ir gyvuliai ar maži vaikai tuoj pat suserga arba miršta. Tų vaikų atžindų net užaugusių labai bijodavo, vaikams neleisdavo su jais draugauti. Atžindai tapdavo vieniši ir nelaimingi. Buvo sakoma, kad tokie vaikai ilgai negyvens (20). Motinos stengdavosi kuo ilgiau maitinti krūtimi ir nepakenkti vaiko likimui.

Liaudiškais tikėjimais ir prietarais remtasi ir kitais atvejais. Manyta, kad tam tikra elgsena su kūdikiu ir aplinkybės formuoja būsimo jo charakterio ypatumus. Tikėta, kad jei pirmą kartą vaikas maitinamas iš kairės krūties, tai vaikas bus kairys, jei iš dešinės – dešinys (13, 23). Jei motinos nustos krūtimi maitinti vaiką tuo metu, kai išskrenda paukščiai, tai vaiko charakteris bus nepastovus (24). Jeigu kūdikį veždami krikštyti sutikdavo laidotuves (praveždavo pro mirusįjį), toks vaikas pasidarydavo labai bailus (regėdavo velnius ir t. t.).

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Vaiko augimas

Vaiko, kaip ir apskritai žmogaus, amžius yra skirstomas tarpsniais. Tie tarpsniai žymi vaiko augimo pokyčius, suaugusiųjų elgsenos su vaiku pokyčius, jo socializacijos ir integracijos etapus[13].

Akivaizdu, kad vieneri metai buvo reikšminga riba. Apie vienerius metus keitėsi vaiko maitinimas – nutraukiama žindyti (nors kartais ir vėliau) ir pereinama prie suaugusiesiems įprasto maisto. Keitėsi ir kūno dengimas – vystyklus keitė drabužėliais. Tuo metu padidėja ir vaiko fizinės galimybės, judrumas, aktyvumas – jis ima sėdėti, stovėti, vaikščioti, jam tampa pasiekiamos platesnės erdvės. Atrodo, kad judrumo nereikia mokyti, fizinis aktyvumas randasi savaime. Vis dėlto moterys kalbėjo apie mokymą stovėti ir vaikščioti ir apie tam skirtas priemones.

Vaiko mokymas(is) stovėti ir vaikščioti. Kūdikiai nuo gimimo didžiąją laiko dalį praleisdavo lopšyje miegodami ar žaisdami. Tėvai ant rankų jų nenešiodavo, nes nebuvo laiko. Kai kūdikis pradėdavo sėdėti, jį apkamšydavo pagalvėmis ir taip palikdavo. Stovėti ir vaikščioti vaikas taip pat išmokdavęs pats savarankiškai. Sakoma, iš pradžių vaikas mėgindavo atsiklaupti, po to užsikabinęs už lovos galo bandydavo atsistoti, vėliau žengdavo pirmuosius žingsnelius. Kai kurie vaikai nevaikščiodavę net iki trejų metų. Tačiau ne viena moteris teigė ir tai, kad vaikai buvo mokomi stovėti ir vaikščioti. Kada jis imamas mokyti, priklausė nuo to, kaip vaikas yra įvaldęs savo fizinius gebėjimus. Sakoma, jis imamas mokyti stovėti, vaikščioti, kai pradeda laikyti galvutę. Buvo keli būdai mokyti(s) stovėti ir vaikščioti. Tie būdai galėjo būti taikomi vienas šalia kito arba tik vienas iš jų, *„kaip kas sugalvodavo“* (3).

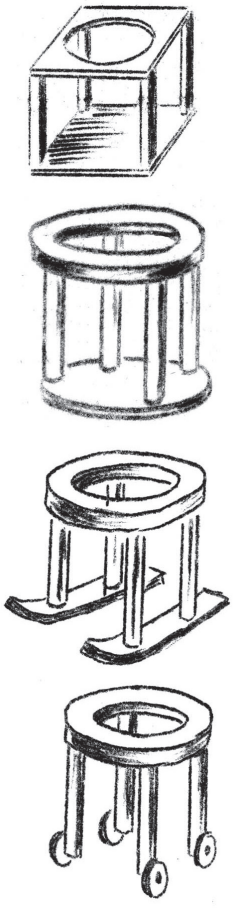

Įvairios stovynės (stajekai)

Mokymo(si) stovėti ir vaikščioti esmė – vaikui reikia duoti atramą. Ta atrama galėjo būti rasta natūralioje aplinkoje: lova, suolas ar motinos kojos. Tai pirmasis būdas. Jam galima priskirti ir mokymą stovėti ir vaikščioti vaiką laikant ir vedžiojant už rankų. Ona Bobinienė iš Pagynės kaimo prisiminė, kad *„vaiką jos* [motinos] *paimdavo už rankyčių ir pratindavo statyti kojeles“* (10). Antrasis būdas yra naudojant rankšluostį – perrišant rankšluosčiu (vienu ar dviem) per juosmenį ir laikant už galų. Taip buvo mokoma ir stovėti, ir vaikščioti, kartais laikant dviese už vieno ir už kito rankšluosčio galo. Moterų teigimu, šis būdas taikytas prieš atsirandant specialioms priemonėms – *stovynėms*. *Stovynė* yra trečiasis būdas. Į ją įstatydavo jau paūgėjusį, asla šliaužiojantį vaiką, apavę vilnoniais bateliais.

Stovynė. Ji buvo vadinama *stovimaisiais stajekais*, *stajoku*, *stajokais*, *stojoku*, *stovyne*, *stoveliais*, *vaikštukais*. Stovynę padarydavo namuose nagingesni tėvai. Tai nedi-

[13] Vyšniauskaitė A. Vaikų auginimas, *Lietuvių etnografijos bruožai*, sud. A. Vyšniauskaitė, Vilnius, 1964, p. 461.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

delis, maždaug kėdės dydžio, 0,45–0,5 m ar net 0,8 m aukščio, vaiko pažastis siekiantis apverstos taburetės formos daiktas ant keturių kojų. Viršuje jis buvo apskritas su plačia anga vaikui įstatyti, apačioje su keturkampiu (arba apskritu) mediniu, iš vienos lentos padarytu dugnu, kad kojoms nebūtų šalta. Kartais tokios stovynės būdavo be dugno, bet su rateliais, pritaisytais prie kojų vasarą, arba pavažėlėmis žiemą. Apskrita viršutinė dalis padaroma iš nuo storo rąsto nupjautos 1,5 cm storio *ripkos* ir išskaptuojama. Taip pat tam galėjo būti išlenkiamas ir ratas arba naudojamas verpimo ratelio ar dviračio ratas, iš jo išėmus stipinus ir visas kitas dalis. Stovynių šonai kartais būdavo uždengiami medžiaga. Stovynė buvo padaroma taip, kad joje įstatytas vaikas negalėtų atsitūpti, o tik sukinėtis. Joje bestrypinėjant stiprėdavusios kojos, jis mokydavęsis vaikščioti (3). Kai vaikas pavargdavo, jį iškeldavo arba pats pro stovynės tarpus išlįsdavo.

Vietoj stovynės galėjo būti naudojami ir kiti daiktai, pavyzdžiui, apversta taburetė ar negili statinaitė. Mažos nenaudojamos statinaitės kraštus dar apdengdavo skudurėliu, kad vaikas, neužsigaudamas rankų, prisilaikytų už kraštų ir mokytųsi stovėti ir vaikščioti. Neturint tinkamos statinaitės ar kubiliuko, galėjo būti naudojamas senas nusidėvėjęs puodas su pradegusiu dugnu, prie jo pritaisius medines kojas, kad būtų aukštesnis. Į taip pritaikytą puodą įkeldavo vaiką, ir jis kabindamasis už kraštų vaikščiodavo.

Be *stovimųjų stovynių,* arba *stajekų,* naudoti ir *sėdimieji* ant keturių kojų su rateliais. Pastarųjų viršus buvo padaromas iš nupjauto rąsto *ripkos,* joje išskaptuojant dvi nedideles angas kojoms. Vaikas, įkišęs kojas į angas, gali juose sėdėti ir pasispirdamas kojomis judėti. *Sėdimieji stajekai* buvo žemesni ir tokio aukščio, kad atsisėdęs vaikas savo kojomis siektų žemę. Visos *stovynės* buvo gana sunkios, kad tvirtai stovėtų ir vaikas negalėtų išvirsti. Jos naudotos XX a. pradžioje ir pirmojoje pusėje.

Apranga: amžiaus ir lyties skirtumai

Vaikų apranga pirmiausia skyrėsi sezoniniu požiūriu. Vaikų drabužius, galvos dangą, apavą galima skirstyti į vasarinius ir žieminius. Vasarą vaikai lakstė iki pusės išsirengę arba lengvai apsirengę – drobiniais marškinukais, suknutėmis, trumpomis kelnaitėmis be jokio apavo. Žiemą buvo rengiami šiltai – kailiniais, arba *skrandutėmis*, namų darbo čerkesinėmis vatinėmis, megztinukais, vilnonėmis kojinėmis, apaunami klumpėmis. Žiemą juos apmuturiuodavo didžiosiomis motinų skaromis.

Būdinga, kad kaime vaikai, ypač maži, rengiami kuo mažiau tam leidžiant pinigų, mat jie drabužius greitai išauga. Moterys teigė, kad vaikų apranga buvusi paprasta: „*Rengė tuo, kuo turėjo.*“ Jų drabužiai dažniausiai buvo namų darbo. Vaikai nešiodavo vyresnių brolių ir seserų ar giminių atiduotus išaugtus drabužius. Vaikų drabužius siūdavo didesnius, ilgesnius, kad ir paaugus jie tiktų. Persiūdavo ir iš senų drabužių. Siūdavo motinos, močiutės arba kaimo siuvėjos, kartais net vyresnės mergaitės pasisiūdavusios pačios. Įprasta, kad mažesniems vaikams buvo siuvama namuose, o vyresniems – pas siuvėją arba namuose. Vaikų drabužiams dažniausiai naudotos namų audimo medžiagos: iš lino austa drobė, dažnai dažyta įvairiomis spalvomis, minkštesnis *pakulinis* audinys iš pašukų, vilnonis milas,

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

pusvilnonis čerkesas ir kitokie audeklai. Šalia naminių audinių naudotos įvairios pirktinės medžiagos – kartūnas, flanelė, batistas, bet dažniau pasiturinčių žmonių ir vėlesniu laikotarpiu.

Kita reikšminga ypatybė – vaikų drabužių skirtumai pagal lytį. Juos lėmė amžius. Buvo įprasta kūdikius ir mažus vaikus vystyti ir rengti vienodai. Gimusių kūdikių lytis kartais parodoma skirtingomis vystyklų ar juostų spalvomis, mergaičių – rausva, berniukų – melsva. Tačiau tai simboliniai ženklai, greičiau skirti aplinkiniams. Kai kūdikis paūgėdavo ir jį nustodavo vystyti, motina pasiūdavo ilgus, žemę siekiančius marškinius. Maži vaikai – mergaitės ir berniukai – vaikščiojo be kelnyčių, tik su tokiais ilgais marškiniais. Taip aprengti jie šliaužiodavo ir po pirkią. Šiuos ilgus, mergaičių ir berniukų dėvimus marškinius moterys vadino *suknele*. Kai kurios juos skyrė, sakydamos, kad *sukneles* siuvo iki žemės, o *marškinėlius* – ilgus, mergaitės bėgiodavo su *suknelėmis*, o berniukai su *marškinėliais* ligi blauzdų. Tačiau visais atvejais akivaizdu, kad tai buvo panašus, abiejų lyčių vaikų dėvimas drabužis. Tik sulaukę tam tikro amžiaus mergaitės ir berniukai buvo imami rengti lyties požiūriu skirtingai[14] ir panašiai kaip suaugusieji. Berniukų kelnių dėvėjimo pradžia yra ženklas arba riba, skirianti vaikišką aprangą nuo suaugusiojo[15]. Kiek rečiau minimos mergaitės. Sakoma, kad berniukams pasiūdavo kelnes, mergaitėms sukneles, žiemai paltukus.

Reikšminga ir tai, kad amžiaus požiūriu ta riba yra gana skirtinga. Vienos moterys teigė, kad berniukai kelnes ima dėvėti nuo dvejų trejų, ketverių metų, o kitos, kad nuo šešerių septynerių, dešimties ir net keturiolikos metų. Minėta ir tai, kad kelnes dėvėti pradėdavo eidami į mokyklą, tai yra pirmą kartą išeidami iš namų aplinkos į viešąją erdvę. Akivaizdu, kad kelnių dėvėjimo pradžia sutampa su esminiais pokyčiais vaikų gyvenime. Berniukų dėvimos kelnės buvo dvejopos – iki kelių ir ilgos su petnešomis.

Galvos danga. Mažiems vaikams ant galvų rišdavo skareles – ir mergaitėms, ir berniukams. Vasarai tiek berniukams, tiek mergaitėms mediniu vąšeliu nunerdavo kepuraites, o per karščius buvo dėvimos plono audeklo kepurėlės. Vyresnių vaikų galvos danga jau skyrėsi pagal lytį. Mergaitėms rišdavo skareles, berniukams uždėdavo kepuraites. Skarelės buvo perkelinės, kepurės medžiaginės, siūtos namuose arba pirktos. Paaugliai nešiojo kepures, tokias kaip suaugusiųjų. Berniukai dėvėdavo ir tėvų panešiotas kepures. Žiemą buvo nešiojamos kailinės kepurės arba kepuraitės, siūtos iš namie austos medžiagos. Plaukus vaikams kirpdavo namuose, paprastai lygiai patrumpindami.

Apavas. Vaikų apavas skyrėsi pagal sezoną. Kita vertus, tuo pačiu apavu galėjo būti avima ir vasarą, ir žiemą. Įprasta, kad vasarą ir mažesni, ir didesni vaikai vaikščiodavo, lakstydavo basi. Mažiems, ypač žiemai, apavas buvo siuvamas arba mezgamas. *Bateliai, šliurytės* buvo siuvami iš drobės, *pakulinės* medžiagos. Jiems iš lininių siūlų padarydavo *šniūrelius*. *Kudakėliai, pantapliai, teptukai, kaliošėliai* buvo mezgami ar neriami vąšeliu iš storų lininių, prastų pakulinių ar vilnonių siūlų. Kartais jų padus apsiūdavo oda ar guma. Paaugę ir paaugliai dažniausiai avėjo *klumpėmis* (*kurpėmis*,

[14] Vyšniauskaitė A. Vaikų auginimas, *Lietuvių etnografijos bruožai*, sud. A. Vyšniauskaitė, Vilnius, 1964, p. 461.

[15] Ariès Ph. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, New York, 1962.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

klumpaitėmis, medpadžiais). Jomis avėjo ir vasarą, ir žiemą. Klumpės buvo namų darbo, daromos vien tik iš medžio arba mediniais padais ir odiniu viršumi. Kartais klumpių padus pakaldavo sena batų oda, kad prie jų neliptų sniegas. Rečiau avėta iš liepos karnų pintomis vyžomis, *čemukais* – naginėmis. Vyresni vaikai žiemą avėjo ir veltiniais, kitais metų laikais – *kaliošais*, kurie vos pasirodę tapo išeigine avalyne. Pagal šeimos išgales paaugliai avėjo ir pirktiniais batais. Tačiau taip būdavo retai arba turėta tik viena pora. Pirktiniai batai taupyti ir buvo nešiojami ilgai. Jais apsiaudavo tik per šventes, atlaidus. Mažieji ir vyresnieji vaikai mūvėjo megztas vilnones ar linines kojines.

Priemonės vaikams vežioti

Vaikai buvo vežiojami vežimėliais ir rogutėmis. Naudojimo požiūriu jos nėra viena kitą keičiančios priemonės, nes maži vaikai žiemą buvo retai vežami į lauką. Vežimėliai dažniau naudoti mažiems vaikams vežioti, o rogutės – vyresniems vaikams pasivažinėti ir žaidimams.

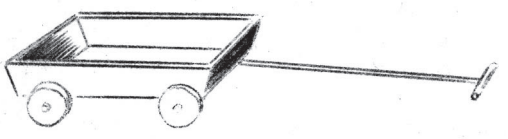

Vaikiškas vežimėlis

Vaikiški vežimėliai. Jie vadinti *vežimėliais*, *ratukais*. Moterų pasakojimu, vežimėlius turėjo ne visi. Dažniau juos turėjo pasiturintys žmonės arba tie, kurie mokėjo ir turėjo iš ko pasidaryti. Turtingesnieji arba, kaip moterys sakė, dvarininkai turėjo žemus, mažus, su nedideliais ratais vežimėlius, kurių vidurys buvo gilus ir vaikas jame galėjo net vaikščioti. Jie greičiausiai buvo pirktiniai. Namų darbo vežimėliai buvo mediniai, daromi iš lentelių ir faneros, su mediniais rateliais ir ašimis. Juos nudažydavo, pagražindavo ornamentais, išpjaudavo langelius. Dažniausiai buvo paplitę mediniai vežimėliai su keturiais nedideliais ratais ir ant jų uždėtu dėžės formos korpusu. Ratai padaromi atpjaunant skridinėlius iš apvalaus medžio, per vidurį išgręžiant skylutes ir įstatant medines ar geležines ašis. Kartais ratus aptaisydavo geležimi, kad geriau riedėtų, ir sujungdavo *dyzeliuku* (grąžulu). Ant ratų buvo pritaisoma medinė keturkampė dėžutė su šonais, kad vaikas neiškristų. Buvo ratelių ir be šoninių lentų – tiesiog ant ratų pritaisytos kelios lentos. Prie vežimėlio galo dar pritvirtindavo virvutę traukti arba medinę rankeną. Šalia tokių *ratelių* moterys minėjo ir kiek kitokius, kai prie ratų, kartais dviejų, būdavo pritvirtinamas bulvių krepšys, arba *kašė*, ir į jį įkišama šakė vežimukui traukti ar stumti.

Rogutės. Žieminė priemonė vaikams pavėžinti ar pasivėžinti buvo rogutės. Jas dažniausiai padarydavo tėvai. Rogutės buvo medinės, daromos iš kietų medžių – ąžuolų, beržų, uosių, sukaltos iš lentelių. Dažnai dvi lentelės sukaltos išilgai ir dvi trumpesnės skersai, iš apačios prie jų pritvirtintas skarda apkaltas pavažas, kad geriau slystų. Rogučių ilgis 0,6 m, aukštis – 0,2 m, pavažos storis 5 cm. Medinės pavažos kartais būdavo net neišlenktos.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Vaiko auklėjimas ir suaugusiųjų pasaulis

Vaikas yra suaugusiųjų pasaulio dalis. Jis ateina į esamą kultūrinę ir socialinę aplinką ir tvarką, perima aplinkinių įgūdžius ir įpročius, vertybes ir požiūrius. Kita vertus, tėvai ir suaugusieji jį socializuoja, įsitraukia į jiems įprastą gyvenimą, moralinę tvarką. Socialinę ir kultūrinę elgseną ir įgūdžius, bendruomenei ir visuomenei svarbias vertybes vaikas perima savaime. Tačiau kartu jam tai yra ir sąmoningai diegiama, paaiškinama, kas yra gerai ir kas blogai, ko privalu laikytis ir ko ne, ką ir kaip reikia daryti ir ko nedaryti. Vaikas mokomas tų dalykų, kuriuos, suaugusiųjų manymu, jis būtinai privalo mokėti ar žinoti. Suaugusiųjų elgsena su kūdikiu ir vaiku nuo pat jo gimimo formuoja tas vertybes ir prioritetus, kurie svarbūs bendruomenės moralinei tvarkai, socialinei sandarai palaikyti. Tačiau auklėjimas ir socializacija nėra pavienių, fragmentuotų vertybių diegimas ar mokymas. Tai vieninga kultūrinė sistema, neatskiriama nuo bendruomenės gyvensenos. Tai moraliai sutvarkyto pasaulėvaizdžio dalis.

Mokymas(is) kalbėti. Moterų pasakojimu, mokymas(is) kalbėti buvo kalbinių ir bendravimo įgūdžių lavinimas ir vaikų auklėjimas. Pirmieji vaikų žodžiai – *mama*, *tėte*, *niam niam*, *kas čia*. Vaikišką kalbą, vyresniųjų žodžių pamėgdžiojimą pataisydavo motina, sesuo, brolis. Moterys teigė, kad nuo pirmųjų kūdikio žodžių prasideda vaiko vaizduotės, smalsumo ugdymas. Apie vaiko mokymą ir mokymąsi kalbėti moterys pasakojo panašiai kaip apie mokymą (mokymąsi) stovėti ir vaikščioti. Vienos teigė, kad vaikai kalbėti išmokdavo patys ir niekas jų specialiai nemokė, nes šeimos buvo didelės, nebuvo laiko mokyti. Vaikai prisiklausydavo vyresniųjų kalbos ir taip pradėdavo kalbėti (2). Kitos teigė priešingai – vaikai nuo mažens buvo mokomi kalbėti. Tėvai bendraudavo su vaikais ir taip juos išmokydavo kalbėti – iš pradžių tarti paprastus žodžius: mama, teta, dėdė, vėliau sudėtingesnius. Kartu vaikai buvo mokomi ir mandagaus, paslaugaus elgesio su vyresniaisiais. Agripina Krasnobajeva iš Babtų miestelio, gimusi Svìlių kaime (Jósvainių apyl.), teigė, kad „*kalbos ugdymui daug dėmesio neskyrė ir tik laisvu nuo darbo laiku motina ar tėvas, pasiėmę mažylį, liepdavo jam ką nors kartoti. Vaikas mokydavosi tik iš tėvų ir kalbėdavo taip, kaip jų tėvai, vartojo tokius pačius žodžius. Šeima anksti formavo vaiko charakterį ir kalbos manierą*“ (4). Taigi svarbiausia – mokymas(is) kalbėti neatskiriamas nuo bendravimo su vaiku.

Auklėjimas: vertybės ir būdai

Anot moterų, auklėjant vaikus pirmiausia buvo diegiama pagarba ir paklusnumas tėvams, vyresniesiems amžiumi ir aukštesniems socialine padėtimi. Vyresniam žmogui liepiama bučiuoti ranką, į vyresniuosius vaikai galėjo kreiptis tiktai „*tamsta*“. Tėvams taip pat vaikai galėjo bučiuoti tik ranką. Ypač svarbu, kad šalia pagarbos, paklusnumo sureikšminamas ir pagalbos bei atjautos ugdymas[16]. Vaikai buvo mokomi sunkiai nešančiam senam žmogui padėti, seno neužgauti, nieko negražaus nepasakyti vyresniajam.

Daug dėmesio skirta pasisveikinimui, žmogaus santykio su kitu žmogumi išraiškai. Vaikams privalu buvo

[16] Stonkuvienė I. Dorinis vaikų auklėjimas šeimoje Griškabūdžio valsčiuje (XX a. pirma pusė), *Griškabūdis* (spausdinama).

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

pasisveikinti su visais, ypač su vyresniais, senesniais žmonėmis, nepraeiti tyliai pro šalį. Sutikus vyresnį žmogų, pasisveikinama pakeliant kepurę, *poną* – pabučiuojant ranką. Mergaitės pasisveikindamos turi *knikstelėti koja* – pritūpti. Atėjus į svečius pas svetimus žmones ar pas gimines, būtina pasakyti *„laba diena“*, *„garbė Jėzui Kristui“*, persižegnoti, pabučiuoti ranką. Jei vyresnis žmogus užsukdavo į namus, vaikams reikėdavo ateiti pasisveikinti, bet kartu su suaugusiaisiais jie negalėjo būti.

Akivaizdu, santykiai tarp vaikų ir suaugusiųjų buvo hierarchinio pobūdžio, vaikų ir suaugusiųjų pasauliai buvo atskirti. Vaikai kartu su suaugusiaisiais nebuvo sodinami ir už stalo. Juos sodindavo prie atskiro staliuko. Jei vaikus kas nors pavaišindavo, jie buvo mokomi neimti daugiau nei du saldainius ar sausainius, nes daug imti negražu. Taip siekta palaikyti pagarbų santykį su vyresniais tiek amžiumi, tiek ir socialine padėtimi. Į vaiką žvelgta kaip į socialiai žemesnį. Taigi vaiko ir vaikystės idėja neatskiriama nuo priklausomybės ir socializacijos sampratų[17], socializaciją suprantant neformaliai kaip savaiminį socialinių vaidmenų perėmimą ir formaliai kaip auklėjimą, vertybes, jų diegimo būdus.

Būdinga, kad kaime vaikai buvo auklėjami pirmiausia pavyzdžiu[18].

Kai kurių moterų teigimu, mandagumo, gražaus elgesio atskirai nemokydavo. Vaikai, bendraudami su tėvais, pavyzdį imdavo iš jų, elgėsi kaip tėvai, kurie buvo didžiausias autoritetas. Vis dėlto ne viena moteris tvirtino ir tai, kad vaikai buvo mokomi, kaip reikia bendrauti, kalbėti su suaugusiaisiais, su vyresniaisiais, kaip būti drausmingiems. Auklėjimas buvo griežtas, pagrįstas paklusnumu. Buvo privalu visur ir visuomet klausyti suaugusiųjų, jų patarimų ir paliepimų. Vaikai be jokių atskirų prašymų turėjo daryti tai, kas jiems pavesta. Paklusnumas ir drausmingumas paprastai buvo palaikomas baime ir bauginimu[19].

Mažus vaikus, jei jie verkdavo ir neklausydavo, gąsdindavo visokiomis bjaurybėmis, baisiais žvėrimis ar dar kuo nors. Sakydavo, kad atiduosią kitiems arba kad ragana vaikšto ir ieško negerų, blogų vaikų, kurie neklauso tėvų ir šiaip vyresniųjų. Didesniems ką nors bloga padarius buvo sakoma kad Dievas nubaus, pagrasinama kunigu. Auklėjant vaikus ypač svarbus buvo religinių tiesų mokymas[20].

Tikybos, maldų mokymas buvo suprantamas kaip auklėjimas. Siekta, kad vaikas ištaisytų savo klaidas. Už blogą elgesį vaikai buvo baudžiami. Ona Eidukevičienė iš Babtų miestelio prisiminė: *„Jei vaikas ką negero padarydavo, tai jam buvo sakoma, kad dabar tave Dievulis nubaus ir pan., ir taip vaikas stengdavosi ištaisyti savo klaidas ir gražiai elgtis. Na, jei gražiuoju nebūdavo galima susitarti, tai prisieidavo ir ant žirnių paklūpėti, ir kitų bausmių atlikti“* (3). Už mažiausią nusižengimą bausdavo ir fizinėmis bausmėmis (diržu, rykšte, ranka).

Auklėjimas darbu ir vaiko vieta suaugusiųjų pasaulyje. Valstiečio šeima – socialinė ir ūkinė struktūra, darinys, kuriame visi šeimos nariai yra gamybinio proceso dalyviai. Anot Vacio Miliaus, tradicinis kaimo gyvenimas buvo susijęs su žemės ūkio darbais,

[17] Ariès Ph. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, New York, 1962, p. 26.

[18] Stonkuvienė I. Dorinis vaikų auklėjimas šeimoje Griškabūdžio valsčiuje (XX a. pirma pusė), *Griškabūdis* (spausdinama).

[19] Stonkuvienė I. Dorinis vaikų auklėjimas šeimoje Griškabūdžio valsčiuje (XX a. pirma pusė), *Griškabūdis* (spausdinama).

[20] Vasiliauskas R. *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas*, Vilnius, 2006, p. 108–111.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

kuriuos šeimininkai ir jų vaikai dirbdavo kartu su samdiniais ir kur „*buvo laikoma, kad gyvenimas – tai darbas*“[21].

Tad vaiko auklėjimas darbu arba, kaip kai kurios Babtų apylinkių moterys teigė, pratinimas prie darbo – tai vaiko socializacija į suaugusiųjų gyvenimą, užduotis ir pareigas, darbo pasidalijimą pagal amžių ir lytį, formuojant jo visapusiškus ūkinius gebėjimus ir įgūdžius. Kita vertus, vaikai, dalyvaudami darbinėje ūkio veikloje, buvo suaugusiųjų pasaulio veikėjai ir jo dalis.

Visos moterys tvirtino, kad nuo pat mažų dienų vaikai eidavo kartu su tėvais į darbus ir dirbdavo, ką galėdavo pagal amžių, taip išmokdavo visokių ūkio darbų. Kiekvienas žinojo savo pareigas ir užduotis, stengėsi jas kuo geriau atlikti. Tai buvo socialiai ir moraliai teisinga tvarka, kurios esmė – pragyvenimo pagrindas yra darbas. Tuo požiūriu vaikai buvo lygūs tėvams, nes, anot Bronės Kazlauskienės iš Panevėžiuko kaimo, „*vargdavo ne mažiau už savo tėvelius*“ (16). Elena Skirgailienė ir Juzė Ancinkevičienė iš Panevėžiuko prisimena, kad vaikai „*iš mažumės daug dirbdavo. Prie darbo juos pratino tėvai. Nors to pratinimo nebuvo – vaikai turėdavo dirbti viską, ką reikėdavo, ką pasakydavo tėvai. Tėvai vaikams sakydavo, kad žmonės, kurie nedirba, ir valgyti neturi ko. O valgyti norėdavo kiekvienas. Be to, darbštuoliai visada buvo labiau mylimi nei tinginiai*“ (14).

Vaikai, kaip ir tėvai, dirbo namų ruošos ir lauko darbus. Darbus skirstė tėvai. Jie buvo padalijami ir pasidalijami pagal amžių ir fizinį pajėgumą. Stipresni dirbo sunkesnius, silpnesni – lengvesnius, mažesni talkino namuose, paaugę ėjo į laukų darbus. Mažesni prižiūrėdavo savo jaunuosius broliukus, sesutes. Maždaug šešerių metų vaikai jau turėjo darbų ir pareigų namuose – pakurti ugnį, grindis, aslą šluoti, pabarstyti smėliu, vandens atnešti, suplauti indus, namų apyvokos daiktus šveisti pelenais, žvyru, pančius, virves vyti, plunksnas plėšyti. Nuo šešerių aštuonerių metų vaikai padėdavo motinai ar tėvui pašerti gyvulius, apeiti visą ūkį, ravėti daržus, ganydavo žąsiukus, žąsis ir kiaules, rinkdavo varpas, dešimties dvylikos metų ganė karves, jas melždavo, o vyresni dirbo su suaugusiaisiais visus darbus lygiai. Paaugę vaikai gaudavo pagal lytį skirtingas užduotis ir buvo mokomi skirtingų darbų. Mergaitės mokytos namų ruošos darbų – užkurti ugnį, skalbti, virti, užmaišyti duoną, daržus ravėti. Ypač svarbu joms buvo išmokti tekstilės darbų – verpti, megzti, siūti, austi. Berniukai buvo mokomi įvairių vyriškų žemės ūkio darbų laukuose – arti žemę, akėti, sėti, pjauti. Vaikų, kaip ir suaugusiųjų, darbai buvo susiję su žemdirbystės ir gyvulininkystės kalendoriniu darbų ciklu. Tad daugiausia dirbti tekdavo pavasarį, vasarą ir rudenį. Vaikams, kaip ir visai šeimai, laisvesnis laikas buvo žiema.

Mokykla

Kaime vaikai buvo mokomi skaityti, rašyti, skaičiuoti. Tų dalykų, nesant mokyklų, juos išmokydavo samdomi kaimo mokytojai. Kaimo mokytojos buvo dažniausiai moterys, kurios daugiau žinojo ir visa tai išmanė. Jos mokė ir tikėjimo tiesų, maldų. Pateikėjos užsiminė ir apie liaudies dainų mokymą.

Vėlesniu laikotarpiu vaikus imta leisti į mokyklą. Moterų teigimu, vaikai

[21] Milius V. Kasdienybės darbų pasiskirstymas Lietuvos kaime XIX a. antroje pusėje–XX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2006, Nr. 5(14), p. 28.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

į mokyklą pradėdavo eiti, kada norėdavo (amžiaus požiūriu), klasių kiek panorėdavo, tiek ir baigdavo. Nors pateikėjos ir nepasakė, bet neabejotina, kad tai lėmė ne vaikų norai, bet tėvų valia ir požiūris į mokymą ir švietimą. Dažniausiai buvo lankoma kaimo pradinė mokykla. Pamokų šioje mokykloje būdavo nedaug. Reikėdavo neštis vieną ar kelias knygas, vieną ar kelis sąsiuvinius. Portfelių nebuvo. Vietoj jų siuvamos medžiaginės, namie austo audinio *tarbelės, tarbutės*, į kurias vaikai susidėdavo knygas ir sąsiuvinius. Kai kas turėdavo ir medinę kuprinę.

Vaikų užsiėmimai, žaislai ir žaidimai

Moterys tvirtino, kad vaikai su suaugusiaisiais ūkyje turėjo daug dirbti ir žaidimams nebuvo laiko. Kitos teigė, jog gyvendami vienkiemyje vaikai nesibūriuodavo draugėn ir žaidimų nežaisdavo. Vis dėlto daugumos moterų pasakojimai liudija, kad įvairių vaikų žaidimų ir žaislų buvo. Jie atitiko vaikų amžių ir lytį. Vienus žaidė mažesni, kitus – vyresni vaikai, vienus žaidė bendrai, kitus mėgo tik mergaitės ar tik berniukai. Panašiai buvo ir su žaislais – žaidimų priemonėmis. Tačiau kaime, A. Vitausko teigimu, vaikų žaidimai dažnai *„ėjo iš ūkiškų objektų“*[22].

Moterų pasakojimai tai patvirtina iš dalies.

Vaikų žaislai. Žaislų vaikai turėjo nuo kūdikystės. Net patiems mažiausiems motina ar kas nors kitas iš medžiagos suvystydavo, suruošdavo lėlytę ir paduodavo į lovelę. Vaikas jausdavosi ne vienas, džiaugdavosi ja, ramiai miegodavo ir pabudęs neverkdavo. Kiek paūgėję vaikai žaisdavo medinėmis kaladėlėmis, iš siūlų ričių padarytais ratukais.

Žaislai buvo dažniausiai namų darbo, jų pirkdavo retai. Žaislus darydavo vyresni šeimos vaikai ir tėvai. Jie buvo išdrožiami iš medžio, nulipdomi iš molio, pasiuvami iš medžiagos, skudurėlių, padaromi iš žolės. Labai paplitusios buvo įvairių gyvulėlių figūrėlės, švilpukai, lėlės. Pavasarį ganydami laukuose vaikai pasidarydavo žaidimams kamuolius iš karvės plaukų. Pasidarydavo žaislus ir iš kiaulės pūslės, kurią ištrynę pelenais dar šlapią pripūsdavo, įberdavo į ją žirnių ar ko kito ir išdžiovindavo. Išdžiūvusi ji būdavo tarsi barškantis balionas. Vasaromis vaikai – berniukai ir mergaitės – žaisdavo smėliu, statydavo pilis, *kepdavo blynus*. Žiemą lipdydavo senį besmegenį, nuo kalniukų leisdavosi rogutėmis.

Mergaičių ir berniukų žaidimai. Mergaitės ypač mėgdavo žaisti *mamas*. Jų žaislai – skudurinės lėlės. Lėles mergaitės pasisiūdavo pačios arba joms pasiūdavo motinos, padarydavo tėvai iš šakaliukų. Tačiau dažniausiai jas siūdavo iš medžiagos, iš įvairių skudurėlių arba suraišiodavo iš lininių siūlų. Skudurinių lėlių plaukai buvo iš linų, vidus prikimštas pakulų. Lėles darė ir kitaip. Buvo nusiperkamos lėlių galvos, prie kurių pačios mergaitės ar motinos prisiūdavo lėlių kūnelį, prikimšusios, pavyzdžiui, pjuvenų. Kartais mergaitėms nupirkdavo ir fabrikinių lėlių. Iš visokių atliekamų dėžučių (pvz., degtukų) padarydavo lėlėms baldus – komodas su ištraukiamais stalčiais.

Berniukai daugiausia lipdydavo iš molio, iš pagaliukų ar akmenukų statydavo namus, pilis, darydavo medinius vežimus. Vyresni berniukai leisdavo aitvarus ir žaisdavo karą, mėgdavo kitus žaidimus – ristynes, imtynes, žiužį, *ripkę*, gūžynes. Paaugliai vaikinai ypač

[22] Vitauskas A. Vaikų auginimas Padubysio valsčiuje, *Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 14–16, p. 131.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

mėgdavo vaikščioti su pačių pasidarytais mediniais *kojokais, kojokais, kojūkais*. Vaikščiojimas kojūkais buvo jų užsiėmimas ir žaidimas. Jie tiko ir perbristi per balas.

Vyresnių vaikų grupiniai žaidimai. Vyresni vaikai – mergaitės ir berniukai – žaisdavo ir bendrus grupinius žaidimus. Vienas iš plačiai paplitusių ir vaikų ypač mėgstamų žaidimų – slėpynės. Jas vadindavo *kavonėm, skiniukais, slėpynėmis*. Žaidžiant šį ir kitus žaidimus iš pradžių reikėdavę išsiskaičiuoti, pavyzdžiui: *„Turėjo bobutė žilą oželį, įšoko oželis į rūtų daržėlį, kas tą ožį išvarys? Tu?“*; *„Vienace, dvaice, traice, kerioli, penki, rioli, sukiman, dukman, devin, dekšt“*. Kiti mėgstami žaidimai buvo *trečias bėga*, gaudynės, *akla višta*, ropės rovimas, svogūnų sodinimas, žiedo dalijimas. *Aklą vištą* žaidė vaikų būrys – vienam užrišamos akys ir jis gaudo kitus draugus. Kuris sugaunamas, tam užrišamos akys ir vėl viskas prasideda iš naujo. *Žiedo dalijimą*, dar kartais vadinamą *fantais*, žaidė taip pat vaikų būrys. Žiedas būdavo saga, jį dalijant slapta paduodavo kuriam nors vaikui, o nežiūrinčio klausdavo: *„Kūma, kūma, pas ką žiedas žydi?“*

Berniukai žaisdavo į ledo riedulį panašų žaidimą. Jis vadinosi *varyti kiauliukę į barščius*. Šį žaidimą žaisdavo taip: iškasdavo žemėje duobutę, pripildavo vandens, paimdavo medinę kaladėlę, lenktas lazdas. Susidarydavo dvi komandos ir kiekviena komanda stengdavosi į duobutę įvaryti kaladėlę. Žaisti ir kitokie žaidimai – *palendra*, *smekta*, *kerėpla*. *Smekta* – žaidimas su peiliais. Tris peilius pastatydavo ant rankos ir mesdavo į viršų. Kieno peiliai visi susmigdavo į žemę, tas ir laimėdavo. *Palendra*, *kerėpla* yra panašūs žaidimai su pagaliukais.

Žiemos pramogos

Pačiūžos. Paaugę vaikai, ypač berniukai, žiemą mėgdavo lakstyti pačiūžomis, bet jas turėjo ne visi. Dažnai čiuoždavo viena pačiūža, pririšta prie bato, pasispirdavo kita koja. Pačiūžos būdavo medinės ir geležinės. Turtingesni turėjo geležines pačiūžas, ir dvi, o ne vieną. Vyresni berniukai pačiūžas (jas kartais vadino *šyneliais*) pasidarydavo patys iš medžio. Dažniausiai jos būdavo ištašytos iš vieno medžio gabalo – džiovintos pliauskos. Šio varianto pačiūžos buvo laivelio formos, daromos apdrožiant pagal koją, trikampės. Apačioje ant briaunos buvo pritaisoma stora viela, siaura geležies juostelė arba kibiro lankas, kuris priekyje užriečiamas. Pačiūžų šonuose iš įkaltų vinukų padaromos ąselės arba vinukais iškalamos skylutės virvutėms (*šniūriukams*) perverti ir prie kojos pritvirtinti. Šiam variantui galima būtų priskirti ir tas pačiūžas, kai čiuožiamoji viela būdavo pritvirtinama tiesiog prie klumpių pado.

Antrojo varianto pačiūžoms būdavo paimama pakoja, po ja prikalamos dvi nedidelės kaladėlės. Jos pritvirtinamos ant į apačią siaurėjančios pavažėlės,

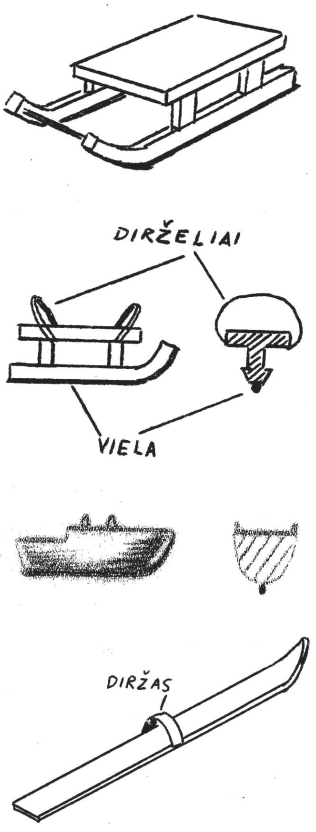

Žiemos pramogų priemonės: rogutės, pačiūžos, slidė

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

kurios vienas galas užriestas į viršų. Kad geriau slystų, po jos apačia pritaisoma viela, atstojanti dabartinį pačiūžos peilį. Šios pačiūžos prie kojos pritvirtinamos dirželiais.

Slidės. Slides turėjo ne visi. Jas pasidarydavo, kaip kas mokėjo. Namų darbo slidės – tai dvi 10 cm pločio, 150–180 cm ilgio ir apie 1,0–1,5 cm storio lentelės, daromos dažniau iš klevo. Jas padailinę įkišdavo į karštą vandenį, prieš tai užrišę ant slidės galo virvelę, kad galas būtų riestas, ir palaikydavo. Kartais tarp nugaromis suveržtų slidžių galų įsprausdavo pagaliuką ir padžiaudavo. Kai išdžiūdavo, likdavo riestos. Griovelius slidėse išpjaudavo peiliu ar obliumi ir ištepdavo vašku. Kad laikytųsi ant kojų, būdavo prikalami dirželiai (pav.). Moterys minėjo ir metalines slides.

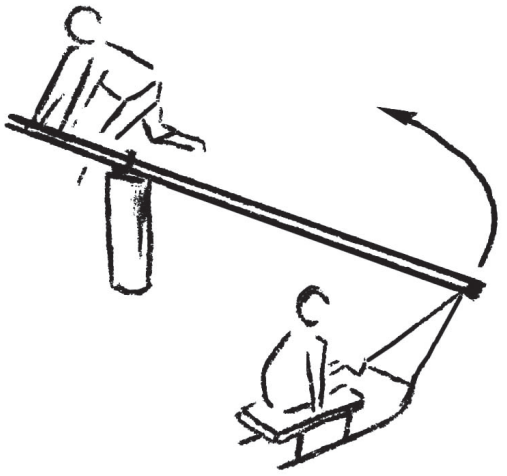

Karuselė

Karuselė. Pasivažinėti žiemą tėvai vaikams padarydavo karuseles ant ledo, vadinamąsias *tararaikas.* Užšalusios kūdros centre iškirsdavo eketę, į ją statmenai įstatydavo kuolą, baslį. Kai baslys įšaldavo, prie jo viršaus prikaldavo karties galą. Prie kito tos karties galo tvirtai pririšdavo rogutes. Du vaikai ar suaugęs žmogus atsistoja prie tos karties vietos, kuri prijungta prie nejudančio kuolo, ir suka, o rogutėse sėdintys vaikai skrieja ratu.

Apibendrinamosios pastabos

Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kad Babtų mokyklos jaunųjų kraštotyrininkų surinkta medžiaga vertinga etnografiniais duomenimis apie vaikus ir vaikų auginimą. Tai, kad ši medžiaga buvo rinkta pagal A. Vyšniauskaitės klausimyną, suteikia galimybę ją palyginti su kita panašia medžiaga. Tačiau šiame straipsnyje siekta tik apibendrinti surinktą medžiagą ir pateikti ją kaip vientisą etnografinį aprašymą. Vis dėlto norėtųsi atkreipti dėmesį į keletą aspektų.

Pirma. Sakoma, kad seniau kaime vaikai augo šalia suaugusiųjų pasaulio ir į juos mažai buvo kreipiama dėmesio, mažai jais rūpinamasi. Babtų apylinkių moterų pasakojimai ir ypač jų pateiktos smulkios, subtilios detalės rodo ką kita. Vaikais buvo rūpinamasi, tik tradicinėje kaimo kultūroje į vaikus žvelgta kitaip nei dabar. Vaikai nebuvo ypatinga ar išskirtinė socialinė grupė. Jie buvo šeimos, ūkio ir bendruomenės dalis, turėjo savo pareigas ir užduotis pagal amžių, gebėjimus ir buvo socializuojami palaipsniui mokant darbų ir ūkiškos veiklos. Jų socialinę padėtį šeimoje apibrėžia ir tai, kad iki pilnametystės buvo visiškai priklausomi nuo tėvų, turėjo jų klausyti. Tokia buvo tradicinės valstietiškos šeimos ir bendruomenės socialinė sandara ir organizacija.

Antra. Kaime tėvams dirbant mažesniuosius prižiūrėjo vyresni vaikai ar seneliai. Tad gali susidaryti įspūdis, kad motinos ar tėvo vaidmuo vaikus auginant, prižiūrint ir auklėjant tarsi nereikšmingas. Tačiau moksleivių užrašyti pasakojimai

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

liudija, kad kasdienis rūpinimasis vaikais, maitinimas, rengimas ir higiena, migdymas, bendravimas su jais, daugelio dalykų mokymas, drabužių, žaislų, įvairių vaikui reikalingų daiktų ir baldų įtaisymas buvo būtent motinos ir tėvo reikalas. Motina visapusiškai prižiūrėjo vaiką, tuo tarpu tėvas padarydavo visa tai, kas tam buvo reikalinga: lopšį ar lovelę, maudymo geldą, stovynę, vežimėlį, žaislų ir pan., bendraudavo su juo, vyresnius berniukus pasiimdavo į darbus. Vaikai gimdavo laukiami šeimoje. Šeimose į vaikus ir jų auginimą žiūrėta kiek skirtingai. Tai greičiausiai priklausė nuo šeimos gyvensenos ir tradicijų, tėvų užimtumo, finansinės padėties. Vis dėlto moterų pasakojimuose matyti ir tai, kad pagrindiniai su vaikų auginimu ir priežiūra, jų socializacija susiję dalykai yra tapatūs. Susidaro įspūdis, kad kartais tie besiskiriantys požiūriai į vaikus ir vaikų priežiūrą yra greičiau asmeniniai pasakotojų vertinimai nei skirtingi etnografiniai faktai.

Trečia. Pažymėtina ir tai, kad Lietuvoje į vaiką žvelgiama kaip į individualų asmenį. Tik ką gimęs ir sutvarkytas vaikas buvo atskiriamas nuo motinos, guldomas ir migdomas atskirai nuo jos savo lopšyje ar lovelėje, jam vežioti buvo įtaisomi vežimėliai. Tačiau atskyrimas nereiškė vaiko sumenkinimo. Lopšys ar lovelė buvo patogūs vaikui gulėti ir jį supti; migdant jam buvo dainuojamos lopšinės, kuriomis motinos savais žodžiais tarsi pokalbiu išreikšdavo jausmus vaikui; per rugiapjūtę į lauką nusivežtas vaikas buvo guldomas ar sodinamas padėjus minkštą pagrindą, patiesus užtiesalą ir įrengus jam šešėlį. Babtų apylinkių moterų prisiminimai ir pasakojimai pateikia įvairių rūpinimosi vaikais smulkmenų. Jos atrodo savaime suprantami ir todėl tarsi nereikšmingi dalykai. Bet būtent tos etnografinės smulkmenos rodo požiūrio į vaiką, rūpinimosi juo ir jo vietos savitumą tradicinėje kaimo šeimoje.

Pateikėjai

1. Aldona Palepšienė, Mykolo, gim. 1933 m., gyv. Bãbtuose, užrašė Dalia Palepšytė 1980 m.
2. Elena Minetienė, Kazio, gim. 1906 m., gyv. Babtuose, užrašė Sandra Kandzežauskaitė 1979 m.
3. Ona Eidukevičienė, Andriaus, gim. 1906 m., gyv. Babtuose.
4. Agripina Krasnobajeva, gim. 1905 m., gyv. Babtuose, užrašė Rita Merkevičiūtė.
5. Petronėlė Jakienė, Jono, gim. 1900 m., gyv. Babtuose, užrašė Sigita Jakaitė 1979 m.
6. Ona Kvalitienė, Kazio, gim. 1895 m., gyv. Jugintų k., Babtų apyl., užrašė Dalia Liugailaitė 1980 m.
7. Uršulė Milčiuvienė, Alekso, gim. 1905 m., gyv. Babtų apyl. Vilkėnų k., užrašė Rima Ruzgaitė 1979 m.
8. Jadvyga Dabašinskienė, gim. 1906 m., gyv. Pagỹnės k., užrašė Arūnas Lukminas 1980 m.
9. Agota Juknevičienė, Juozo, gim. 1913 m., gyv. Pagynės k., užrašė Regina Blažaitytė 1979 m.
10. Ona Bobinienė, Anupro, gim. 1913 m., gyv. Pagynės k., užrašė Elytė Bobinaitė 1980 m.
11. Kotryna Čalkienė, Vlado, gim. 1903 m., gyv. Babtų apyl. Juodónių k., užrašė Zita Gaižauskaitė 1979 m.
12. Michalina Keruckienė, Adomo, gim. 1904 m., Stasys Keruckas, Bernardo, gim. 1900 m., abu gyv. Sitkűnų k., užrašė Jolanta Virbickaitė 1979 m.
13. Veronika Tiškauskienė, Kazio, gim. 1904 m., gyv. Panevėžiùko k., užrašė Zita Rakauskaitė 1979 m.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

14. Elena Skirgailienė, Juozo, gim. 1913 m., gyv. Gaižuvėlės k., Juzė Ancinkevičienė, Juozo, gim. 1909 m., gyv. Panevėžiukyje, užrašė Gražina Ancinkevičiūtė 1979 m.
15. Domicelė Povilionienė, Antano, gim. 1907 m., gyv. Panevėžiuko k., užrašė Audronė Beišytė 1979 m.
16. Bronė Kaklauskienė, Jono, gim. 1912 m., gyv. Panevėžiuko apylinkėje, užrašė Rima Lukoševičiūtė 1980 m.
17. Veronika Gaižauskienė, gim. 1893 m., gyv. Panevėžiuko k., užrašė Natalija Tikačiova 1979 m.
18. Julija Trepkienė, Benedikto, gim. 1897 m., gyv. Vareikónių k., užrašė Roma Stanevičiūtė 1979 m.
19. Elena Alaburdienė, Antano, gim. 1904 m., gyv. Panevėžiuko apyl. Kaniūkų k., užrašė Rolandas Juzikis 1980 m.
20. Marija Sviderskienė, Stasio, gim. 1900 m., gyv. Kaniūkų k., Panevėžiuko apyl., užrašė Ilona Palavinskaitė 1980 m.
21. Eleonora Malinauskienė, Felikso, gim. 1910 m., gyv. Kauno r., Krivėnų k., užrašė Vida Kaklauskaitė 1979 m.
22. Pranė Remeikienė, Dominyko, gim. 1906 m., gyv. Ùžliedžių k., užrašė Dalia Jusevičiūtė 1979 m.
23. Marija Leškevičienė, gim. 1909 m., gyv. Kaũno m., užrašė Edvardas Leškevičius 1979 m.
24. Juzefa Janušaitienė, Jono, gim. 1908 m., Veronika Grigaliūnaitė, Jono, gim. 1904 m., gyv. Radvìliškio r. Dvarininkų k., užrašė Aušra Kviklytė 1980 m.

Iliustracijų, kurias piešė nežinomas asmuo renkant etnografinę medžiagą, metrikos:

Skudurinis žindukas, pagal Jadvygos Dabašinskienės, g. 1906 m. Pociūnų k., Vandžiogalos vls., gyv. Pagynės k., pasakojimą.

Lopšiai: pintinis, pakabinamas ant lingės, pagal Elenos Minetienės, g. 1906 m. Muniškių k., gyv. Babtuose, pasakojimą; lentinis, pakabinamas ant kartelės, pagal Jadvygos Dabašinskienės pasakojimą.

Lovelė (sūpuojama), pagal Jadvygos Dabašinskienės pasakojimą.

Stovynės (stajekai, stajokai): pagal Elenos Minetienės, g. 1906 m. Muniškių k., gyv. Babtuose, Michalinos Keruckienės, g. 1904 m. Čekiškėje, Kazio Kerucko, g. Vosiškių k., gyv. Sitkūnų k., ir Jadvygos Dabašinskienės pasakojimus.

Vaikiškas vežimėlis (ratukai), pagal Elenos Minetienės pasakojimą.

Žiemos pramogų priemonės: rogutės, pačiūžos ir slidės, pagal Jadvygos Dabašinskienės pasakojimą; pačiūžos (šyneliai), pagal Uršulės Milčiuvienės, g. 1905 m. Čekiškėje, gyv. Vilkėnų k., pasakojimą.

Karuselė (tararaika), pagal Jadvygos Dabašinskienės pasakojimą.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Babtai“ (vyr. redaktorius ir sudarytojas *Domijonas Šniukas*).

Straipsnio kalbos redaktorė Vida Kasparavičienė, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:
1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet kokiu būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data)

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2017 06 15.